

บทที่ 4

ผลการสำรวจข้อมูลจากภาคสนาม

ผลการสำรวจข้อมูลจากภาคสนามประกอบด้วย ลักษณะทั่วไปตัวอย่างกรณีศึกษา บทบาทผู้หญิงกับการทำกิจกรรมชุมชน ข้อมูลจากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ชุมชน เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) และการทบทวนเอกสารเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ที่มีการสรุปข้อมูลในเชิงบรรยาย และเชิงปริมาณ ที่อธิบายบทบาทผู้หญิงในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนในการสร้างทุนทางสังคม และลดความยากจน โดยมีรายละเอียดจากการสำรวจดังนี้

4.1 การปรับปรุงและการพัฒนาโครงการโดยผู้อยู่อาศัยในชุมชน

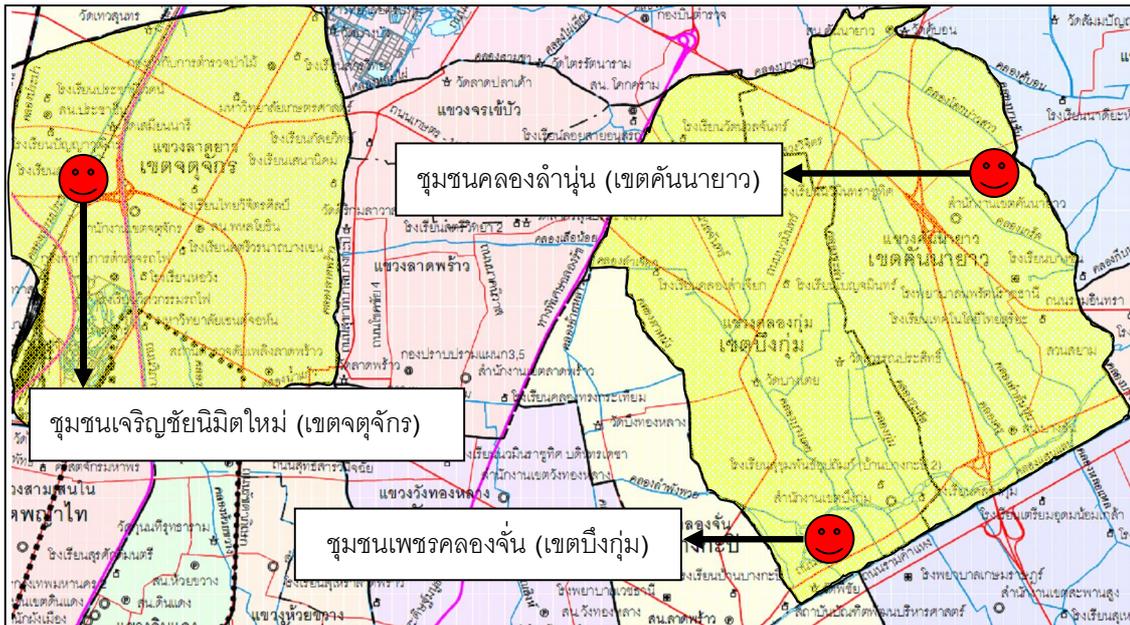
จากตัวอย่างกรณีศึกษาพบว่า ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนคลองลำนูน และชุมชนเพชรคลองจั่น เป็นชุมชนแออัดที่ได้รับการพัฒนาโครงการและมีการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยได้ระดับหนึ่ง กล่าวคือ ผู้ที่เคยบุกรุกในชุมชนแออัดสามารถมีที่ดินเป็นของตนเอง และยกระดับการปรับปรุงที่อยู่อาศัยใหม่ มีระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน จึงสามารถพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้น่าอยู่มากขึ้น จากตัวอย่างกรณีศึกษาพบว่า (1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่: การพัฒนาโครงการในลักษณะการปรับผังที่ดินใหม่ และรักษาสภาพโครงสร้างเดิมไว้ (slum reblocking)¹ (2) ชุมชนคลองลำนูน: พัฒนาโครงการในลักษณะการแบ่งปันที่ดิน (land sharing)² (3) ชุมชน

¹ slum reblocking คือแนวคิดการปรับปรุงรูปแบบชุมชนเดิมให้มีผังและสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ดีขึ้น โดยการรื้อย้ายบ้านบางส่วน การปรับผังที่ดินจะพัฒนาต่อเนื่องจากแบบเดิม ชุมชนได้ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2549)

² land sharing คือแนวคิดการแบ่งปันที่ดิน เปลี่ยนเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งกันและกัน โดยส่วนหนึ่งคืนให้กับเจ้าของที่ดิน และส่วนที่เหลือชุมชนได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเกิดการปรับผังและพัฒนาที่อยู่อาศัยใหม่ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2549)

เพชรคลองจั่น: ถูกพัฒนาโครงการในลักษณะการปรับปรุงชุมชนให้มั่นคงในที่เดิม (slum upgrading)³ ซึ่งรายละเอียดของที่ตั้งและการพัฒนาโครงการมีดังนี้

ภาพที่ 4.1
ที่ตั้งของตัวอย่างกรณีศึกษา

ที่มา: สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2547

4.1.1 ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่

1) ความเป็นมา และรูปแบบการพัฒนาโครงการ - ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ตั้งอยู่บริเวณริมทางรถไฟ ถนนกำแพงเพชร 2 เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ด้านหน้ามีคลองทุ่งบางซ่อน

³ slum upgrading คือแนวคิดการปรับปรุงชุมชนเดิมให้มีสภาพดีขึ้น เช่น ปรับปรุงที่อยู่อาศัย ระบบสาธารณสุขไปโภคและสภาพแวดล้อมในชุมชน เป็นการสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น แต่ยังคงความมั่นคงในที่เดิมเพื่อการอยู่อาศัยระยะยาว (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2549)

ซึ่งเป็นคลองขนาดเล็กไหลผ่าน ด้านหลังติดกับคลองเปรมประชากร ในอดีตเคยเป็นชุมชนบุกรุกในที่ดินเอกชนเป็นเวลากว่า 50 ปี และเป็นส่วนหนึ่งของ “ชุมชนสวนผัก” (ปัจจุบันอยู่ติดกับชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่) ที่ขอเช่าที่ดินเพื่ออยู่อาศัย 100 บาทต่อเดือน เพื่อเสียภาษีให้กับเจ้าของที่ดิน ต่อมาชุมชนนี้กลายเป็นชุมชนแออัดที่มีการขยายครัวเรือน เพราะมีคนถูกขับไล่จากชุมชนอื่นย้ายเข้ามาอยู่อาศัย ทำให้คนที่ไม่ม้งานทำ และติดยาเสพติดเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้น มีระบบสาธารณูปโภคไม่ได้มาตรฐาน ผู้อยู่อาศัยในชุมชนบางส่วนต้องการพัฒนาชุมชนขึ้นมา เพราะเจ้าของที่ดินต้องการขายที่ดินให้กับเอกชน จึงต้องย้ายชุมชนออกไป ดังนั้นผู้อาศัยในชุมชนบางส่วนรวมตัวจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อขอสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และเจรจาขอซื้อที่ดินบางส่วนกับเจ้าของที่ดินเพื่อนำมาพัฒนาโครงการ โดยการปรับผังที่อยู่อาศัยใหม่ และสร้างระบบสาธารณูปโภค โดยการปรับผังแปลงที่ดินใหม่รักษาสภาพโครงสร้างเดิม (reblocking) ปัจจุบันเป็นชุมชนนำร่องโครงการบ้านมั่นคง มีที่อยู่อาศัยจำนวน 55 หลังคาเรือน และมีพื้นที่ส่วนกลางเป็นสำนักงานสหกรณ์ออมทรัพย์ ลานอเนกประสงค์ สนามเด็กเล่น และศูนย์สุขภาพ (รายละเอียดในภาคผนวก ก)

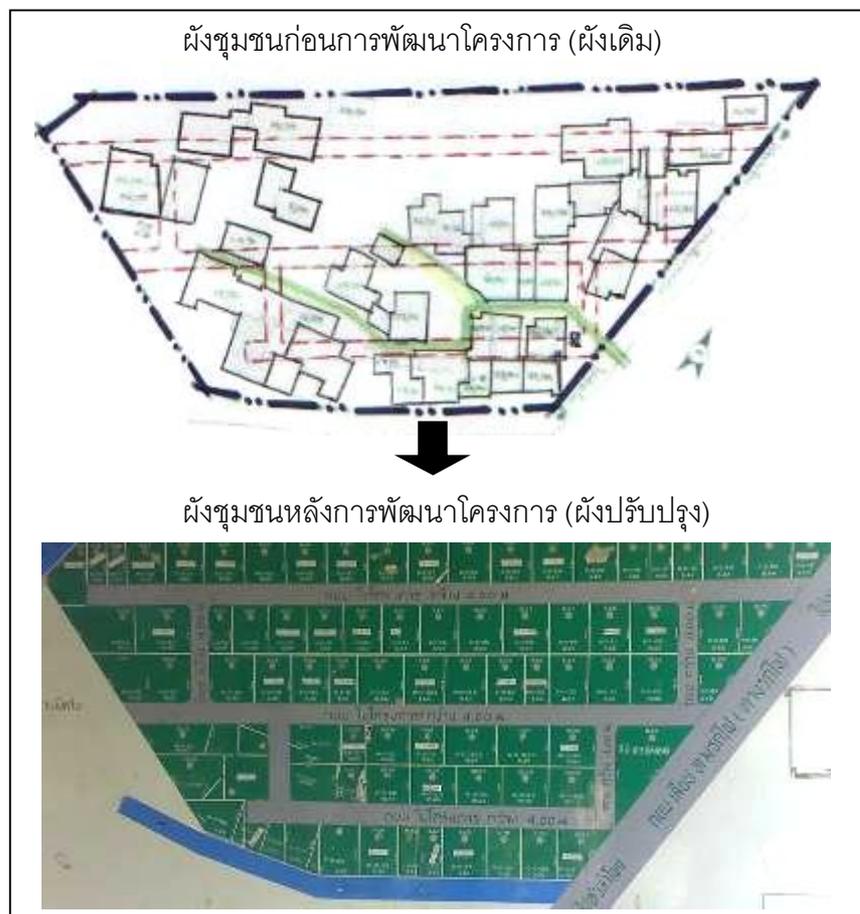
2) บทบาทผู้หญิงในการพัฒนาโครงการ - จากความผูกพันของผู้หญิงที่มีต่อคนในชุมชน และวิถีชีวิตที่อยู่แบบชนบท มีความรัก ความเอื้ออาทร และช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดงานบุญ งานประเพณี และการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ทำให้บทบาทผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ได้มีส่วนช่วยเหลือให้โครงการประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก เช่น การเจรจาขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิศุภนิมิต และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ถึงการพัฒนาโครงการให้มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง และมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น นอกจากนี้ผู้หญิงมีส่วนช่วยในการทำงานภายในกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ตลอดจนการเจรจาขอสินเชื่อจากพอช. โดยมีอัตราในวงเงินสินเชื่อบ้านเรือนละ 128,000 – 300,000 บาท และมีอัตราผ่อนส่งรายเดือน 1,100 – 2,300 บาท ขึ้นอยู่กับขนาดแปลงที่ดิน 10 – 25 ตารางวา ในช่วงการดำเนินพัฒนาโครงการพบว่า ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ เช่น การออกแบบผังชุมชนร่วมกัน การออกแบบบ้าน การศึกษาดูงาน การเข้าร่วมประชุม การปรับปรุงสาธารณูปโภค และปรับปรุงที่อยู่อาศัยใหม่ โดยผู้หญิงมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนเคียงบ่าเคียงไหล่ผู้ชายมาโดยตลอด (เกียรติศักดิ์ มีสมพร, สัมภาษณ์, วันที่ 10 มกราคม 2552)

3) ข้อดีในการพัฒนาโครงการ - การพัฒนาโครงการในชุมชนเกิดข้อดีหลายด้าน เช่น คนในชุมชนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีสาธารณูปโภคที่ได้มาตรฐาน และมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น

4) ผลกระทบภายหลังการพัฒนาโครงการ – ผู้อาศัยในชุมชนมีภาระหนี้สินเรื่องการผ่อนส่งค่าที่ดินในระยะยาว ส่งผลกระทบต่อผู้อาศัยที่มีรายได้ไม่แน่นอน และในอนาคตอาจมีการผ่อนเกินกำลัง ทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ความสัมพันธ์ในชุมชนกลดลดลง แม้ว่าชุมชนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง แต่ผู้อาศัยในชุมชนออกไปทำงานเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะแม่บ้าน เพราะค่าใช้จ่ายครัวเรือนเพิ่มขึ้น และมีกิจกรรมลดลง (เกียรติศักดิ์ มีสมพร, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2552)

ภาพที่ 4.2

ผังชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ก่อนและหลังพัฒนาโครงการ

ที่มา: ก. อัครณิชา ศรีดารัตน์, 2548

ข. ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2551

ภาพที่ 4.3

สภาพแวดล้อมชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ก่อนและหลังพัฒนาโครงการ

ก่อนการพัฒนา (พ.ศ.2528)

หลังการพัฒนา (พ.ศ.2551)

ที่มา: ก. อักขณิซ ศรีดารัตน์, 2548

ข. ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2551

1.2 ชุมชนคลองลำนูน

1) ความเป็นมา และรูปแบบการพัฒนาโครงการ - ชุมชนคลองลำนูนตั้งอยู่บริเวณถนนวงแหวนตะวันออก ตรงข้ามแฟชั่นไอแลนด์ ถนนรามอินทรา เขตคันนายาว กรุงเทพมหานคร เคยเป็นชุมชนบุกรุกที่ดินเอกชนตั้งแต่ พ.ศ. 2526 เมื่อเจ้าของที่ดินต้องการนำที่ดินมาใช้ประโยชน์ จึงต้องไล่รื้อผู้บุกรุก และทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนไม่มีที่อยู่อาศัย และต้องการให้เจ้าของที่ดินหยุดทำการไล่รื้อชาวบ้านจึงได้รวมกลุ่มเพื่อเจรจาขอซื้อที่ดินบางส่วนเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ จึงเริ่มตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อระดมเงินทุน และขอสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคใหม่ โดยใช้โฉนดที่ดินของชุมชนค้ำประกัน การพัฒนาโครงการอยู่ในรูปแบบการสร้างที่อยู่อาศัยบนพื้นที่ส่วนหนึ่งของที่ดินที่เคยบุกรุก (land sharing) และเป็นชุมชนนำร่องในโครงการบ้านมั่นคง ปัจจุบันมีที่อยู่อาศัยจำนวน 49 หลังคาเรือน และมีพื้นที่ส่วนกลางจัดเป็นศูนย์ประชุม บ้านกลางสำหรับผู้สูงอายุ หรือคนไร้บ้าน และสนามเด็กเล่น (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก)

2) บทบาทผู้หญิงในการพัฒนาโครงการ - ผู้หญิงเป็นแรงสำคัญในการสร้างทุนทางสังคมในชุมชนแห่งนี้ ตั้งแต่สมัยอดีตที่ป่าจันทร์ ป่าน้อย และป่าแพ่งเข้ามาอาศัยทำนา ปลูกผักสวนครัวในชุมชน พอมีคนเข้ามาอาศัยเพิ่มขึ้นจึงได้เข้ามาช่วยทำนา และทำให้คนในชุมชนได้ทำงานร่วมกัน แบ่งปันอาหารกันกิน และมีการจัดงานประเพณีทำบุญข้าวใหม่ ต่อมาได้มีการถูกละทิ้ง

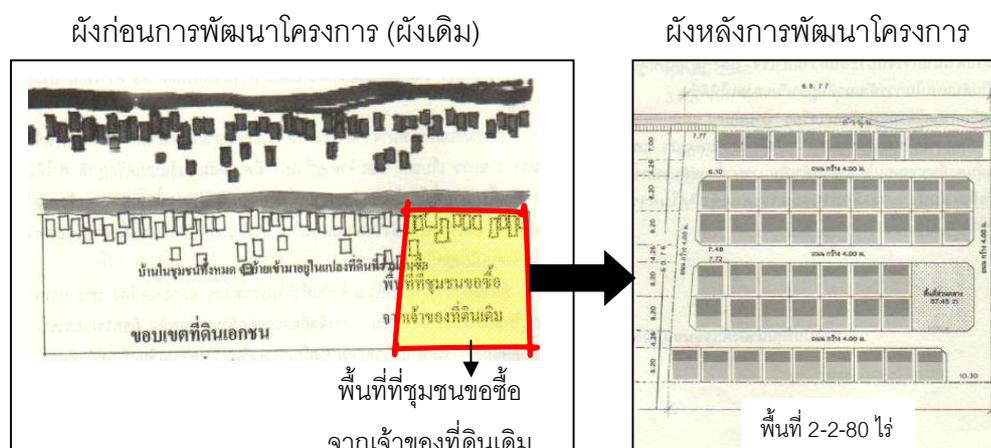
ซึ่งการต่อสู้จากการถูกไล่รื้อเกิดจาก ผู้หญิงเป็นผู้เจรจาต่อรองกับเจ้าของเอกชนถึงการขออยู่ในที่ดินเดิม และขอทำการรวมกลุ่มออมทรัพย์ในการขอสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อนำมาซื้อที่ดินส่วนหนึ่ง และสร้างที่อยู่อาศัยใหม่มีอัตราในวงเงินสินเชื่อบ้านเรือนละ 150,000 – 300,000 บาท และมีอัตราผ่อนส่งรายเดือน 650 – 950 บาท ขึ้นอยู่กับขนาดแปลงที่ดิน 7 – 14 ตารางวา ในช่วงการดำเนินงานต่าง ๆ ผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ เช่น การออกแบบผังใหม่ ฝ่ายบัญชี การเงิน จัดหาวัสดุ จัดซื้อวัสดุ และร่วมสร้างที่อยู่อาศัย จากกิจกรรมดังกล่าวทำให้คนในชุมชน ทั้งหญิง และชายรู้จักกันมากขึ้น นำไปสู่การช่วยเหลือ เช่น การสอดส่องดูแลความปลอดภัย และการรักษาความสะอาด โดยบทบาทผู้นำในชุมชนคล่องลำนุ่นพบว่า มีผู้นำทั้ง 2 รุ่นที่เป็นผู้หญิงคือ แกนนำอาวุโส เช่น ป้าจันทร์ ป้าน้อย และป้าแพง และแกนนำรุ่นใหม่ที่เป็นผู้หญิงคือ น.ส.ปราณี ไบหอม (พรรณทิพย์ เพชรมาก อักขณิษ ศรีดาร์ตัน และพัชรี ศรีงาม, 2548)

3) ข้อดีในการพัฒนาโครงการ – การพัฒนาโครงการในชุมชนเกิดข้อดีหลายด้าน เช่น มีบ้าน และที่ดินเป็นของตนเอง มีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นต้น

4) ผลกระทบภายหลังการพัฒนาโครงการ – ผู้อาศัยมีภาระหนี้สินเรื่องการผ่อนส่งที่ดิน และบ้าน ซึ่งในปัจจุบันคนในชุมชนมีปัญหาเรื่องขาดการผ่อนส่งเป็นประจำ ทำให้อยู่ในระหว่างการปรับปรุงโครงสร้างนี้ ที่มีผลกระทบต่อปัญหาหนี้สินในระยะยาว ผู้หญิงออกไปทำงานเพิ่มขึ้น เพราะค่าใช้จ่ายครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น (ปราณี ไบหอม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

ภาพที่ 4.4

ผังชุมชนคล่องลำนุ่นก่อนและหลังพัฒนาโครงการ

ที่มา: พรรณทิพย์ เพชรมาก อักขณิษ ศรีดาร์ตัน และพัชรี ศรีงาม, 2548

ภาพที่ 4.5

สภาพแวดล้อมชุมชนคลองลำนูนก่อน และหลังพัฒนาโครงการ

ที่มา: ก. พรรณทิพย์ เพชรมาก อักขนิช ศรีดารัตน์ และพัชรี ศรีงาม, 2548

ข. ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551

4.1.3 ชุมชนเพชรคลองจั่น

1) ความเป็นมา และรูปแบบการพัฒนาโครงการ - ชุมชนเพชรคลองจั่นตั้งอยู่บริเวณถนนเสรีไทย เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มานุกรุกอาศัยริมฝั่งคลองในที่ดินสาธารณประโยชน์ของทางราชการ เนื่องจากกรุงเทพมหานครต้องการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม และต้องการรื้อย้ายชุมชนที่บุกรุกทางน้ำออกไป ทำให้ชุมชนถูกไล่ออกจากเจ้าหน้าที่เขตบึงกุ่มหลายครั้ง แต่ทางชุมชนได้ทำการเจรจาเพื่อขออยู่ในที่ดินเดิมหลายครั้ง จนในที่สุดทางชุมชนได้มีข้อตกลงเปลี่ยนแปลงกับหน่วยงานเขตที่จะอยู่ที่เดิม แต่จะร่วมกันพัฒนาสิ่งแวดล้อม เช่น ขยับบ้านขึ้นจากคลอง และขุดลอกคลองให้มีสภาพดีขึ้น เพื่อไม่สร้างความเดือดร้อนให้ชุมชน หรือที่เรียกว่าการพัฒนาโครงการในรูปแบบปรับปรุงชุมชนให้มั่นคงในที่ดินเดิม (slum upgrading) ชุมชนเพชรคลองจั่นเป็นชุมชนตัวอย่างของผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร และเข้าร่วมเครือข่ายสลัมสี่ภาค ปัจจุบันมีที่อยู่อาศัยจำนวน 68 หลังคาเรือน และแบ่งพื้นที่สำหรับห้องประชุม ลานกีฬา และทางเท้าที่ผู้อาศัยในชุมชนช่วยสร้างเอง จากการอบรมทรัพย์สินของผู้อาศัยในชุมชน และเรียกรายได้จากงานทอดผ้าป่า งบประมาณจากการเคหะ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่สนับสนุนให้ปรับปรุงชุมชน (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก)

2) บทบาทผู้หญิงในการพัฒนาโครงการ - ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ช่วงการถูกไล่ออกจากชุมชน เช่น เดินหน้าขบวนเจรจาให้หยุดไล่ออก และเจรจาข้อแลกเปลี่ยนในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชนให้ดีขึ้นเพื่อขออาศัยอยู่บนพื้นที่เดิม นอกจากนี้ผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมออกแบบผังใหม่ ดูแลกองทุนพัฒนาชุมชน ทำบัญชี และเหรียญก ในกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ รักษาสิ่งแวดล้อม และรณรงค์ป้องกันยาเสพติด โดยบทบาทผู้หญิงในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้พัฒนาชุมชนมาโดยตลอด จนในปัจจุบันคนในชุมชนได้เห็นความสำคัญในการช่วยเหลือชุมชนของผู้หญิง จึงได้คัดเลือกให้ผู้หญิงขึ้นมาดำรงตำแหน่งเป็นประธานชุมชน (นางฟองนวล สัพพวิญญู) และมีหน้าที่ในฝ่ายต่าง ๆ เช่น ประชาสัมพันธ์ เลขานุการ บัญชี เหรียญก (อรทัย จันสา, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2551)

3) ข้อดีในการพัฒนาโครงการ - การพัฒนาโครงการในชุมชนเกิดข้อดีหลายด้าน เช่น มีการสร้างบ้านที่ได้มาตรฐาน มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น มีการพัฒนาคลอง และมียาเสพติดลดลง

4) ผลกระทบภายหลังการพัฒนาโครงการ - ถึงแม้ว่าชุมชนไม่มีปัญหาเรื่องภาระหนี้สินในการผ่อนส่งค่าที่ดิน และบ้าน แต่คนในชุมชนขาดความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยในระยะยาว เพราะกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ของรัฐที่มีสิทธิเวนคืนทุกเวลา อย่างไรก็ตามชุมชนเพชรคลองจั่นมีข้อแลกเปลี่ยนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น และไม่สร้างความเดือดร้อนให้ชุมชนข้างเคียง เพื่อขออาศัยอยู่ที่เดิม (ฟองนวล สัพพวิญญู, สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2552)

ภาพที่ 4.6

สภาพแวดล้อมชุมชนเพชรคลองจั่นก่อนและหลังพัฒนาโครงการ

ช่วงระหว่างการปรับปรุงชุมชน (พ.ศ.2538)

หลังการพัฒนา (พ.ศ.2551)

ที่มา: ก. ฟองนวล สัพพวิญญู, 2552

ข. ปัทมา ตันวัฒนะ, 2551

ตารางที่ 4.1
สรุปข้อมูลพื้นฐานกรณีศึกษา

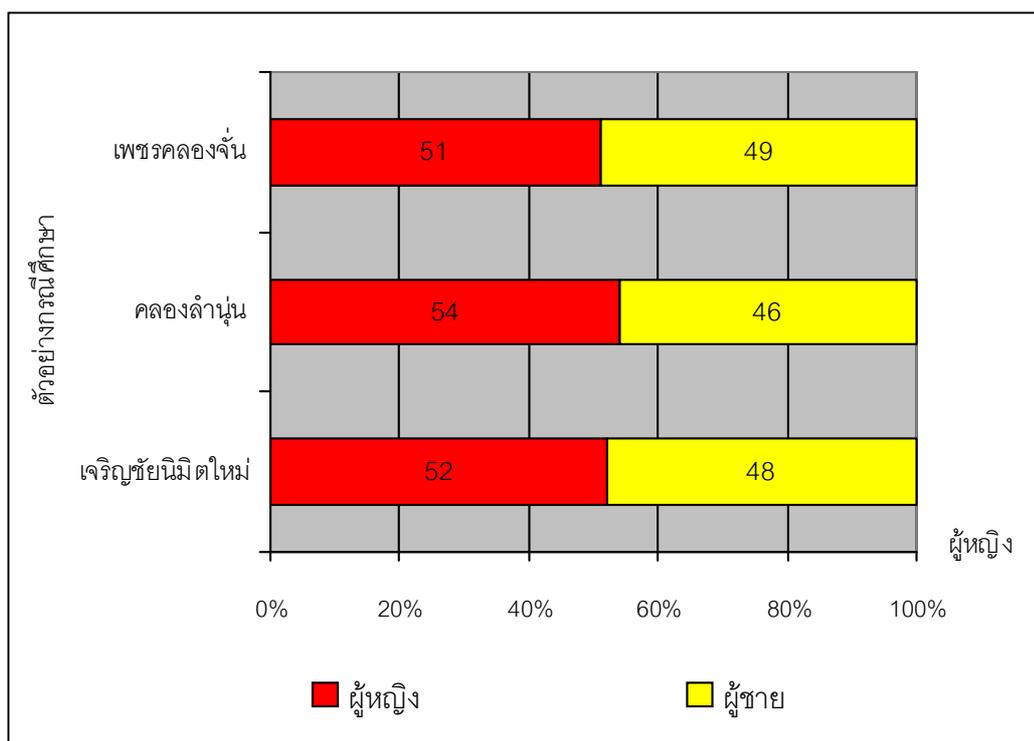
ข้อมูล	เจริญชัยนิมิตรใหม่	คลองลำนูน	เพชรคลองจั่น
1. ที่ตั้ง	ถนนกำแพงเพชร 2 เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร	ถนนรามอินทรา เขตคันนายาว กรุงเทพมหานคร	เขตบึงกุ่ม ถนนสุขาภิบาล กรุงเทพมหานคร
2. รูปแบบการพัฒนาโครงการ	การปรับผังที่ดินใหม่ และรักษาสภาพโครงสร้างเดิมไว้ (reblocking)	การแบ่งปันที่ดิน และสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ (land sharing)	การปรับปรุงชุมชนในที่ดินเดิม (slum upgrading)
3. ชุมชนต้นแบบ	ชุมชนนำร่องโครงการบ้านมั่นคง	ชุมชนนำร่องโครงการบ้านมั่นคง	ชุมชนตัวอย่างผู้มีรายได้ต่ำของกรุงเทพมหานคร
4. ขนาดพื้นที่	5 ไร่ 35 ตรว.	2 ไร่ 2 งาน 80 ตรว.	2 ไร่
5. จำนวนครัวเรือน	55 ครัวเรือน	49 ครัวเรือน	68 ครัวเรือน
6. ระยะเวลาดำเนินการ	พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2545
7. การครอบครองที่ดินเดิม	เช่าแบบไม่มีสัญญา	บุกรุกที่ดินเอกชน	บุกรุกที่ดินสาธารณะ
8. การปรับปรุงที่อยู่อาศัย	ปรับปรุงบนที่ดินเดิม	ใกล้ที่ดินเดิม	ปรับปรุงบนที่ดินเดิม
9. จุดเริ่มต้นของการพัฒนา	เตรียมความพร้อม	ถูกไล่อื้อ	ถูกไล่อื้อ
10. สิทธิการครอบครองที่ดิน	สมาชิกชุมชนเป็นเจ้าของที่ดิน	สหกรณ์ชุมชนเป็นเจ้าของที่ดิน	บุกรุกที่ดินสาธารณะของรัฐ
11. พื้นที่สำหรับส่วนรวม และพื้นที่ใช้ทำกิจกรรม	1. สำนักงานสหกรณ์ 2. ลานอเนกประสงค์ 3. สนามเด็กเล่น และศูนย์สุขภาพ	1. ศูนย์ประชุม 2. บ้านกลาง (ผู้ยากไร้ และผู้สูงอายุ) 3. สนามเด็กเล่น	1. ห้องประชุม (แบ่งพื้นที่ประชุม และห้องสมุด) 2. ลานกีฬา 3. ทางเท้า
12. ข้อดี ในการพัฒนาชุมชน	มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง และมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น	มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง และมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น	พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น
13. เสียในการพัฒนาชุมชน	1. ผ่อนระยะยาว (อาจเกินกำลัง) 2. ความสัมพันธ์คนในชุมชนลดลง	1. ผ่อนระยะยาว (ผ่อนเกินกำลัง) 2. อยู่ในช่วงปรับปรุงโครงสร้างหนี้	1. ไม่มีความมั่นคง 2. รัฐสามารถเวนคืนได้ทุกเวลา

4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

4.2.1 โครงสร้างของจำนวนประชากร

ภาพที่ 4.7

จำนวนประชากรตัวอย่างกรณีศึกษา

ที่มา: ผลการสำรวจประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ในตัวอย่างกรณีศึกษา

จากภาพที่ 4.7 พบว่า ประชากรหญิงมีมากกว่าประชากรชาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ – มีประชากรทั้งหมดจำนวน 256 คน และมีประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปจำนวน 231 คน แบ่งเป็นผู้หญิงจำนวน 120 คน (ร้อยละ 51) ผู้ชายจำนวน 111 คน (ร้อยละ 49) ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงพบว่า ผู้หญิงมีสถานภาพสมรสคิดเป็นร้อยละ 80 และสถานภาพโสดคิดเป็นร้อยละ 18 และเป็นหม้ายจากการหย่าร้างคิดเป็นร้อยละ 2

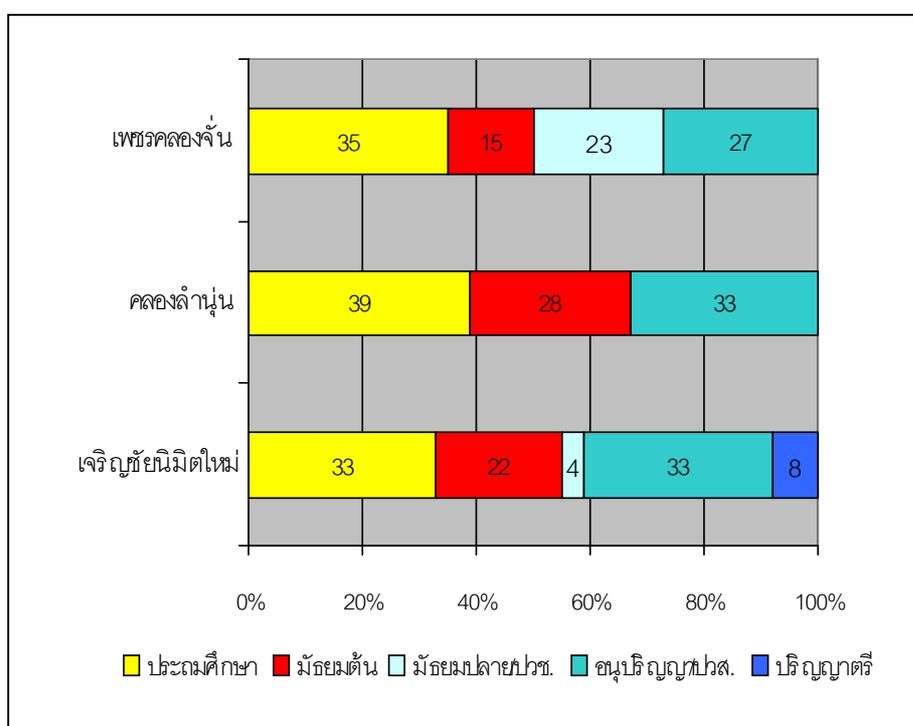
2) ชุมชนคลองลำนูน - มีประชากรทั้งหมดจำนวน 234 คน และมีประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปจำนวน 169 คน แบ่งเป็นผู้หญิงจำนวน 91 คน (ร้อยละ 54) ผู้ชายจำนวน 78 คน (ร้อยละ 46) ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงพบว่า ผู้หญิงมีสถานภาพสมรสคิดเป็นร้อยละ 67 และมีสถานภาพโสดคิดเป็นร้อยละ 33

3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - มีประชากรทั้งหมดจำนวน 320 คน และมีประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปจำนวน 257 แบ่งเป็นผู้หญิงจำนวน 130 คน (ร้อยละ 52) ผู้ชายจำนวน 127 คน (ร้อยละ 48) ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงพบว่า ผู้หญิงมีสถานภาพสมรสคิดเป็นร้อยละ 70 และสถานภาพโสดคิดเป็นร้อยละ 28 และเป็นหม้ายจากการหย่าร้างคิดเป็นร้อยละ 2

4.2.2 การศึกษาของผู้หญิง

ภาพที่ 4.8

การศึกษาของผู้หญิงในตัวอย่างกรณีศึกษา

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ภาพที่ 4.8 พบว่า การศึกษาของผู้หญิงอยู่ในระดับประถมศึกษา และมัธยมต้นมากที่สุด (นอกระบบ) ในภาพรวมพบว่าผู้หญิงชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีระดับการศึกษาดีที่สุด (เปรียบเทียบกับตัวอย่างกรณีศึกษาอีก 2 ชุมชน)

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ - ผู้หญิงมีการศึกษาระดับประถมศึกษา และอนุปริญญา/ปวส. มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 33 โดยมีอัตราส่วนที่เท่ากัน อันดับสองคือผู้หญิงมีการศึกษาระดับมัธยมต้นเป็นคิดเป็นร้อยละ 22

2) ชุมชนคลองลำนูน - ผู้หญิงมีการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 39 อันดับสองคือผู้หญิงมีการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส. เป็นร้อยละ 33

3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - ผู้หญิงมีการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 35 อันดับสองคือผู้หญิงมีการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส. คิดเป็นร้อยละ 27

นอกจากนี้ผลการสำรวจกลุ่มผู้หญิงที่มีการศึกษาน้อยกว่ามัธยมต้น และมัธยมปลายขึ้นไปในแต่ละชุมชนกับระดับความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 4.2

ระดับการศึกษาของผู้หญิงในแต่ละชุมชนกับระดับความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรม	ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่		ชุมชนคลองลำนูน		ชุมชนเพชรคลองจั่น	
	น้อยกว่ามัธยมต้น	มัธยมปลายขึ้นไป	น้อยกว่ามัธยมต้น	มัธยมปลายขึ้นไป	น้อยกว่ามัธยมต้น	มัธยมปลายขึ้นไป
ร่วมประชุม	3.92 (มาก)	2.45 (น้อย)	4.60 (มากที่สุด)	3.31 (ปานกลาง)	4.15 (มาก)	2.69 (ปานกลาง)
ศึกษาดูงาน	3.00 (ปานกลาง)	1.91 (น้อย)	1.60 (น้อยที่สุด)	2.62 (ปานกลาง)	3.23 (ปานกลาง)	2.77 (ปานกลาง)
ต้อนรับผู้มาเยี่ยมเยียน	4.38 (มากที่สุด)	2.82 (ปานกลาง)	5.00 (มากที่สุด)	3.46 (มาก)	4.13 (มาก)	4.08 (มาก)
งานเทศกาลและประเพณี	4.46 (มากที่สุด)	4.09 (มาก)	4.40 (มากที่สุด)	2.77 (ปานกลาง)	3.29 (ปานกลาง)	3.62 (มาก)
ดูแลสิ่งแวดล้อม	3.92 (มาก)	2.91 (ปานกลาง)	4.60 (มากที่สุด)	3.00 (ปานกลาง)	4.15 (มาก)	3.08 (ปานกลาง)
รวม	3.93 (มาก)	2.83 (ปานกลาง)	4.04 (มาก)	3.03 (ปานกลาง)	3.79 (มาก)	3.24 (ปานกลาง)

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

จากตารางที่ 4.2 แสดงถึงระดับการศึกษาของผู้หญิงในแต่ละชุมชนกับระดับความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรม ที่ใช้เกณฑ์ในการวัดระดับแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

- 1) ช่วง 4.21 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด
- 2) ช่วง 3.41 – 4.20 หมายถึง มาก
- 3) ช่วง 2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง
- 4) ช่วง 1.81 – 2.60 หมายถึง น้อย
- 5) ช่วง 1.00 – 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

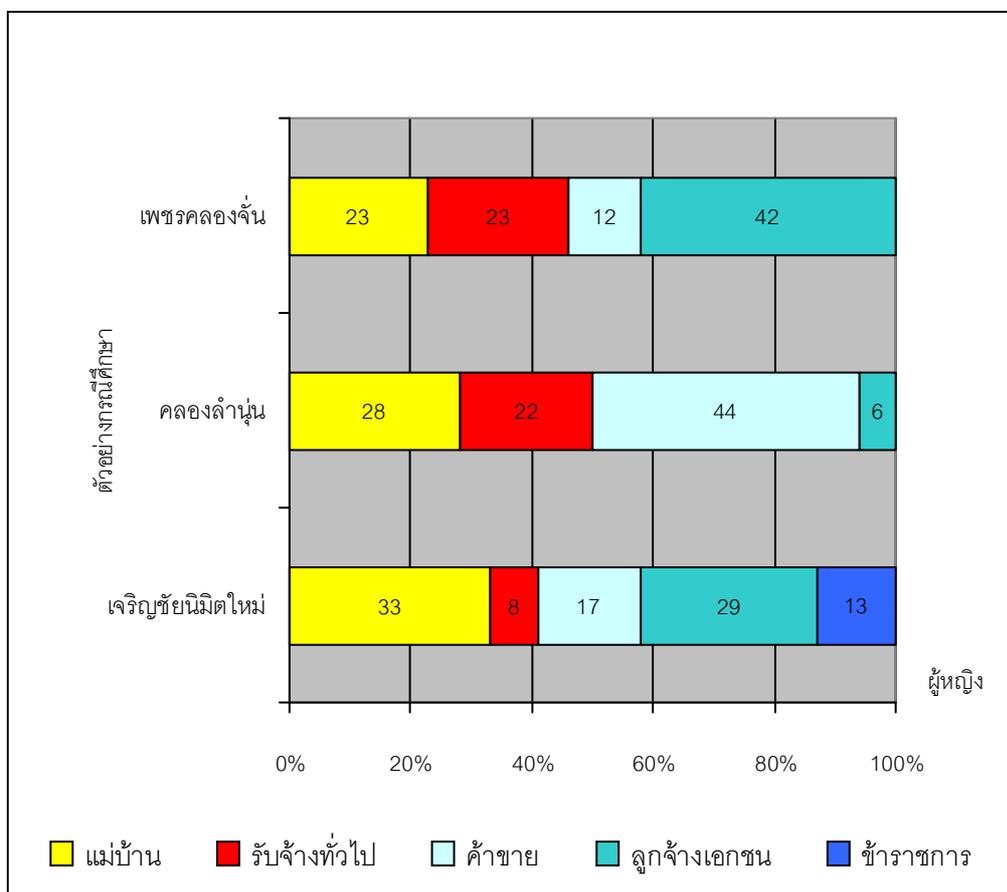
จากตารางที่ 4.2 สะท้อนระดับความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้หญิงจาก 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนคลองลำนุ่น และชุมชนเพชรคลองจั่น ซึ่งมี 2 ลักษณะคือ ผู้หญิงที่มีระดับการศึกษาน้อยกว่ามัธยมต้น และผู้หญิงที่มีระดับการศึกษามัธยมปลายขึ้นไป ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นพบว่า ในภาพรวมของแต่ละชุมชนผู้หญิงที่มีระดับการศึกษาน้อยกว่ามัธยมต้นจะมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมทุกประเภทมากกว่า ผู้หญิงที่มีระดับการศึกษามัธยมปลายขึ้นไป ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าระดับการศึกษาไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในชุมชน ถึงแม้ว่าผู้หญิงที่มีระดับการศึกษาน้อยแต่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากกว่าผู้หญิงที่มีทั้งผู้หญิงที่มีระดับการศึกษาน้อยและผู้หญิงที่มีระดับการศึกษาสูง

ดังนั้นจากผลการวิเคราะห์ข้างต้น สามารถเชื่อมโยงไปสมมติฐานบทที่ 5 ข้อที่ 5.1.4 ว่าด้วยระดับการศึกษาในระบบของผู้หญิงไม่มีผลต่อความต้องการเข้ามาช่วยเหลือเป็นอาสาสมัครชุมชน หรือตัวแทนทำกิจกรรมในชุมชน และไม่มีผลต่อทัศนคติในการศึกษาถูก โดยแบ่งระดับการศึกษาของผู้หญิงจากตัวอย่างกรณีศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มคือ (1) กลุ่มผู้หญิงที่ศึกษาน้อยกว่ามัธยมต้น คิดเป็นร้อยละ 57 (2) กลุ่มผู้หญิงที่มีการศึกษามากกว่ามัธยมปลาย คิดเป็นร้อยละ 46 โดยผลสรุปของสมมติฐานมีรายละเอียดบทที่ 5 ตารางที่ 5.4

4.2.3 การประกอบอาชีพของผู้หญิง

ผลการสำรวจพบว่า จำนวนผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านมีมากกว่าจำนวนแม่บ้าน ในภาพรวมทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย และลูกจ้าง (ภาพที่ 4.9)

ภาพที่ 4.9
อาชีพของผู้หญิงในตัวอย่างกรณีศึกษา

ที่มา: ผลการสำรวจจากกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ภาพที่ 4.9 พบว่า ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีผู้หญิงเป็นแม่บ้านมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 33 (เปรียบเทียบกับตัวอย่างอีก 2 ชุมชน) ชุมชนเพชรคลองจั่นมีผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 77 รองลงมาคือชุมชนคลองลำนูนคิดเป็นร้อยละ 72 และชุมชนคลองลำนูนมีผู้หญิงที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 22) และค้าขาย (ร้อยละ 44) มากที่สุดคิด โดยอาชีพของผู้หญิงแต่ละชุมชนมีรายละเอียดดังนี้

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ - ผู้หญิงทำงานนอกบ้านคิดเป็นร้อยละ 67 โดยมีอาชีพเป็นลูกจ้างเอกชนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 29 รองลงมาคือค้าขายคิดเป็นร้อยละ 17 รับราชการคิดเป็นร้อยละ 13 และรับจ้างทั่วไปคิดเป็นร้อยละ 8 ตามลำดับ ในส่วนของผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน (อยู่กับบ้าน) คิดเป็นร้อยละ 33

2) ชุมชนคลองลำนุ่น - ผู้หญิงทำงานนอกบ้านคิดเป็นร้อยละ 66 โดยมีอาชีพค้าขายมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 44 และรองลงมาคือรับจ้างทั่วไปคิดเป็นร้อยละ 22 และลูกจ้างเอกชนคิดเป็นร้อยละ 6 ตามลำดับ ในส่วนของผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน (อยู่กับบ้าน) คิดเป็นร้อยละ 28

จากการสัมภาษณ์แกนนำหญิงในชุมชนคลองลำนุ่นพบว่า ผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น ทำให้ลักษณะทางสังคมของชุมชนเปลี่ยนไปจากอดีตที่ผู้หญิงเคยรวมตัวกันทำกิจกรรม และพูดคุยกันกลับลดลง เพราะรายได้ครัวเรือนที่สามีหาเลี้ยงครอบครัวเพียงพอไม่พอกับค่าใช้จ่าย และปัญหาภาระหนี้สิน โดยการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ และการทำกิจกรรมของคนในชุมชนเริ่มลดลง เพราะผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น ที่กล่าวว่า

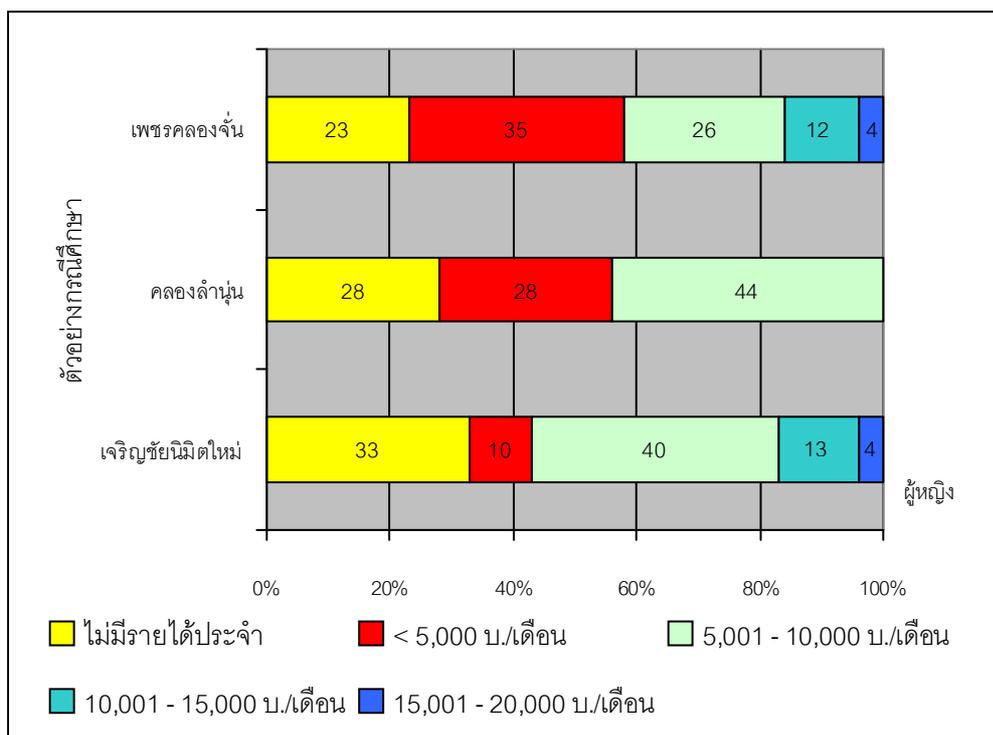
...สองปีที่ผ่านมาผู้หญิงในชุมชนคลองลำนุ่นต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เพราะรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายในบ้าน ค่าใช้จ่ายลูก และภาระหนี้สิน รายได้ของสามีเพียงฝอยเดียวนั้นไม่เพียงพอ และปัจจุบันชุมชนอยู่ในระหว่างการประนอมหนี้เรื่องค่างค่าผ่อนที่อยู่อาศัยมาถึง 3 ครั้งในระยะเวลา 5 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547) ทำให้มีผู้หญิงที่อยู่บ้านและไม่มียานทำน้อยลง ยกเว้นผู้หญิงที่มีลูกอ่อน และหญิงชราที่ไม่สามารถทำงานได้ ผู้หญิงบางคนมีลูกแต่ต้องออกไปทำงานจะฝากลูกไว้กับคนข้างบ้านคอยดูแล จึงทำให้ผู้หญิงทำกิจกรรมลดลง และพูดคุยกันน้อยลงเมื่อเทียบกับ 2 ปีก่อน... (ปราณี ไบหอม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - ผู้หญิงทำงานนอกบ้านคิดเป็นร้อยละ 77 โดยมีอาชีพเป็นลูกจ้างเอกชนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาคือรับจ้างทั่วไปคิดเป็นร้อยละ 23 และค้าขายคิดเป็นร้อยละ 12 ตามลำดับ ในส่วนของผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน (อยู่กับบ้าน) คิดเป็นร้อยละ 23

ผลการสำรวจอาชีพผู้หญิงสามารถเชื่อมโยงไปยังสมมติฐานบทที่ 5 ข้อที่ 5.1.1 ถึง 5.1.3 ว่าด้วย (1) ผู้หญิงมีทัศนคติที่ดีต่อลูก (ความผูกพันในครัวเรือน) มีความผูกพันกับชุมชน และมีการช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน นำไปสู่การสร้างทุนทางสังคม และลดความยากจนในชุมชน (2) แม่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนได้มากกว่าผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน ทำให้แม่บ้านมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน (3) แม่บ้านมีมุมมองเรื่องการลดความยากจนแตกต่างกับผู้หญิงทำงานนอกบ้าน จากมุมมองที่แตกต่างนำไปสู่ผลต่อการช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน โดยแบ่งอาชีพของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนเป็น 2 กลุ่มคือ (1) กลุ่มผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านคิดเป็นร้อยละ 34 (2) กลุ่มผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านคิดเป็นร้อยละ 66 โดยผลการวิเคราะห์ในบทที่ 5 ตารางที่ 5.1 – 5.3

4.2.4 รายได้จากอาชีพของผู้หญิง

ภาพที่ 4.10
รายได้จากอาชีพของผู้หญิงในตัวอย่างกรณีศึกษา

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ภาพที่ 4.10 พบว่า แม่บ้านไม่มีรายได้ประจำจากการประกอบอาชีพ เพราะสามีหรือลูกคือผู้หารายได้เลี้ยงครอบครัว การเปรียบเทียบรายได้จากอาชีพผู้หญิงในแต่ละชุมชนพบว่า ผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีรายได้จากอาชีพมากที่สุด และผู้หญิงในชุมชนเกษตรกรจันทันมีรายได้จากอาชีพน้อยที่สุด มีรายละเอียดดังนี้

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ - ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน และไม่มีรายได้ประจำคิดเป็นร้อยละ 33 และผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านมีรายได้ 5,000 – 10,000 บาทต่อเดือนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40

2) ชุมชนกลางลำนูน - ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน และไม่มีรายได้ประจำคิดเป็นร้อยละ 28 และผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านมีรายได้ 5,000 – 10,000 บาทต่อเดือนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 44

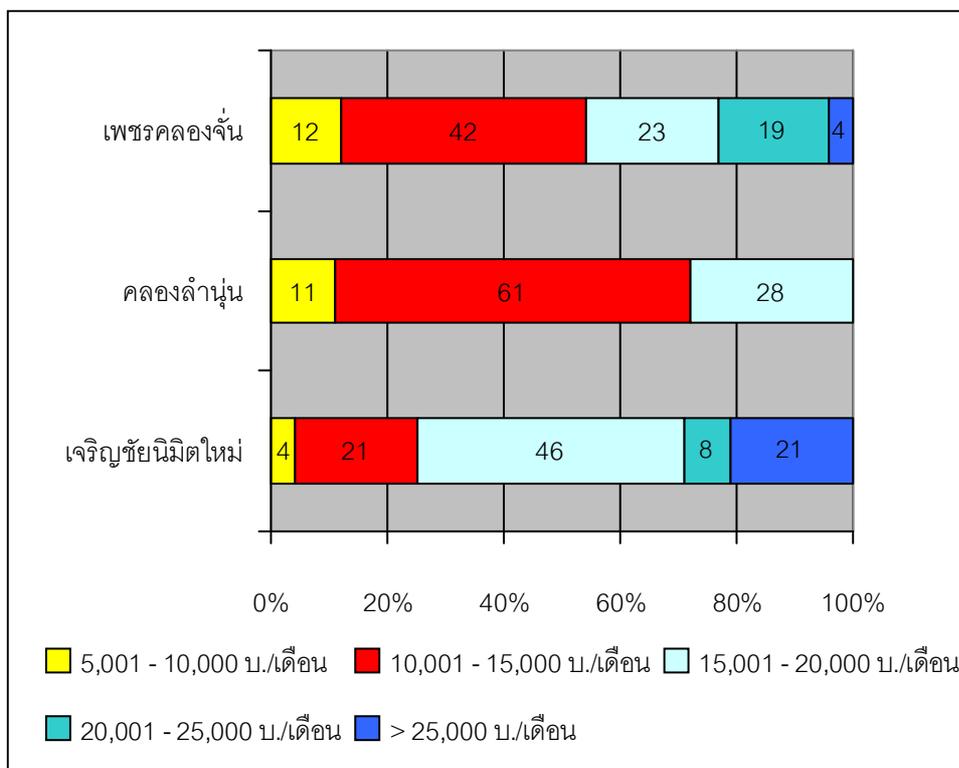
3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน และไม่มีรายได้ประจำคิดเป็นร้อยละ 23 และผู้หญิงที่ทำงานนอกร้านมีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาทต่อเดือนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 35

4.2.5 รายได้ครัวเรือน

รายได้ครัวเรือนหมายถึง รายได้ต่อเดือนที่มาจากการทำงานของตนเอง สามี หรือลูก ๆ รวมกันทั้งครอบครัว ทั้งงานประจำ และอาชีพเสริม ผลการสำรวจพบว่า ครัวเรือนที่มีผู้หญิงเป็นแม่บ้าน (อยู่กับบ้าน) ครัวเรือนนั้นมีรายได้จากการทำงานของสามีเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน จึงทำให้ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องเดินทางไปทำงาน แต่ถ้าครัวเรือนใดมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย จึงเป็นสาเหตุให้ผู้หญิงที่เคยเป็นแม่บ้าน (อยู่กับบ้าน) จำเป็นต้องออกไปทำงานเพิ่มขึ้น ยกเว้นผู้หญิงในวัยชรา และผู้หญิงที่จำเป็นต้องเลี้ยงลูกอ่อน

ภาพที่ 4.11

รายได้ครัวเรือนของผู้หญิงในตัวอย่างกรณีศึกษา

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ภาพที่ 4.11 พบว่า ในภาพรวมทั้ง 3 ชุมชน รายได้ครัวเรือนในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีรายได้มากที่สุด และชุมชนคลองลำนุ่นมีรายได้ครัวเรือนน้อยที่สุด จึงเป็นสาเหตุให้ผู้หญิงชุมชนคลองลำนุ่นต้องออกไปทำงานเพิ่มมากขึ้น เพื่อนำเงินมาผ่อนชำระที่อยู่อาศัย และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีรายได้ครัวเรือนที่มีมากกว่า 25,000 บาทต่อเดือนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 21 และรองลงมาคือชุมชนเพชรคลองจั่นคิดเป็นร้อยละ 4 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ - ชุมชนที่มีรายได้ครัวเรือนมากที่สุด ซึ่งรายได้ครัวเรือนอยู่ที่ 15,000 – 20,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 46 และรองลงมาคือมีรายได้มากกว่า 25,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 21 และรายได้ครัวเรือน 5,000 – 10,000 บาทต่อเดือนคิดเป็นร้อยละ 21 ตามลำดับ

2) ชุมชนคลองลำนุ่น - ชุมชนที่มีรายได้ครัวเรือนน้อยที่สุด รายได้ครัวเรือนอยู่ที่ 10,001 – 15,000 บาทต่อเดือนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 61 รองลงมาคือรายได้ 15,001 – 20,000 บาทต่อเดือนคิดเป็นร้อยละ 28 และรายได้ 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือนคิดเป็นร้อยละ 11 ตามลำดับ

3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - ชุมชนที่มีรายได้มากเป็นอันดับสอง โดยรายได้ครัวเรือนอยู่ที่ 10,001 -15,000 บาทต่อเดือนคิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาคือมีรายได้ 15,001 – 20,000 บาทต่อเดือนคิดเป็นร้อยละ 23 และมีรายได้ 20,001 – 25,000 บาทต่อเดือนคิดเป็นร้อยละ 23 ตามลำดับ

4.3 ความพึงพอใจกับสภาพความเป็นอยู่ในชุมชน

ภายหลังจากการพัฒนาทั้ง 3 ชุมชน พบว่า ผู้อาศัยมีการพัฒนาชุมชน และมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น เช่น การปรับปรุงที่อยู่อาศัย การสร้างสาธารณูปโภคที่ได้มาตรฐาน การรักษาสีสิ่งแวดล้อม และการจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ดังนั้นผู้วิจัยได้สำรวจความพึงพอใจของผู้หญิงในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยผลการสำรวจแสดงในตารางที่ 4.3 ดังนี้

ตารางที่ 4.3

ระดับความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมในชุมชนจากตัวอย่างกรณีศึกษา

ชื่อชุมชน	ความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ	มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง	มีการแบ่งสัดส่วนใน บ้านที่เหมาะสม	มีการบริการพื้นฐานที่ ได้มาตรฐาน	มีความปลอดภัยใน ชุมชน	มีการดูแลความ สะอาด	มีความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเพื่อน
เจริญชัยนิมิตใหม่	ค่าเฉลี่ย	5.00	4.87	5.00	3.46	4.33	4.13
	การแปลผล	มากที่สุด	มากที่สุด	มากที่สุด	มาก	มากที่สุด	มาก
	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.000	.338	.000	.977	.761	.797
คลองลำนูน	ค่าเฉลี่ย	4.33	3.94	3.83	3.22	3.56	3.39
	การแปลผล	มากที่สุด	มาก	มาก	ปานกลาง	มาก	ปานกลาง
	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.485	.539	.857	.808	.984	1.335
เพชรคลองจั่น	ค่าเฉลี่ย	3.58	3.42	2.50	2.81	3.96	4.38
	การแปลผล	มาก	มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.987	.578	.762	1.021	.662	.571
รวม	ค่าเฉลี่ย	4.28	4.07	3.74	3.15	3.99	4.03
	การแปลผล	มากที่สุด	มาก	มาก	ปานกลาง	มาก	มาก
	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.895	.798	1.253	.981	.837	.977

ที่มา: ผลจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้หญิง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงตัวอย่างกรณีศึกษา)

ตารางที่ 4.3 พบว่า ระดับความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมในชุมชนจากตัวอย่างกรณีศึกษา โดยใช้เกณฑ์ในการวัดระดับแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

- 1) ช่วง 4.21 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด
- 2) ช่วง 3.41 – 4.20 หมายถึง มาก
- 3) ช่วง 2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง
- 4) ช่วง 1.81 – 2.60 หมายถึง น้อย
- 5) ช่วง 1.00 – 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

ตารางที่ 4.3 พบว่า ในภาพรวมความพึงพอใจของผู้หญิงในสภาพแวดล้อมทั้ง 3 ชุมชน มีความพึงพอใจในด้านที่อยู่อาศัยที่มั่นคงมากที่สุดในระดับค่าเฉลี่ย 4.28 (มากที่สุด) และรองลงมา คือการแบ่งสัดส่วนภายในบ้านอย่างเหมาะสมในระดับค่าเฉลี่ย 4.07 (มาก) ในส่วนของความปลอดภัยในชุมชนกลับพบว่าผู้หญิงพึงพอใจน้อยที่สุดในระดับค่าเฉลี่ย 3.15 (ปานกลาง)

จากการเปรียบเทียบความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ของแต่ละชุมชนพบว่า ผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ของชุมชนมากที่สุด ในขณะที่ผู้หญิงชุมชนเพชรคลองจั่นมีความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ของชุมชนน้อยที่สุด เพราะชุมชนเพชรคลองจั่นเป็นชุมชนที่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมจากการถือครองที่ดินอย่างเต็มตัว ทำให้ผู้หญิงรู้สึกไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และการบริการขั้นพื้นฐานที่ยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าความพึงพอใจในด้านที่อยู่อาศัยมีน้อย แต่ความสัมพันธ์ของผู้หญิงในชุมชนเพชรคลองจั่นมีมากกว่าอีก 2 ชุมชน อยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.38 (มากที่สุด) เพราะพอลคนในชุมชนมีความสบายมากขึ้น มีการปรับผังที่แบ่งเป็นซอย ทำให้การพูดคุยในชุมชนลดลง และทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนลดลงกว่าเดิม (ตัวอย่างกรณีชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลองลำนูน) ส่วนในเรื่องการดูแลความสะอาดพบว่า ผู้หญิงในชุมชนคลองลำนูนมีความพึงพอใจน้อยที่สุดในระดับค่าเฉลี่ย 3.56 (มาก) จากเวลาที่ไม่เอื้ออำนวยของผู้หญิงที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้เรื่องเวลาไม่เอื้อต่อการนัดรวมตัวทำความสะอาดชุมชน โดยผู้ทำความสะอาดชุมชนส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านบางกลุ่มที่เรียกให้เยาวชนเข้ามาช่วยทำความสะอาดตามความเหมาะสม ส่วนในเรื่องความปลอดภัยในชุมชนพบว่าผู้หญิงในชุมชนเพชรคลองจั่นมีความพึงพอใจน้อยที่สุดที่มีค่าเฉลี่ย 2.81 (ปานกลาง) จากความเป็นอยู่ในชุมชนที่ค่อนข้างแออัด และสภาพบ้านที่ง่ายต่อการเข้ามาลักขโมย ถึงแม้ว่าชุมชนยังไม่เคยเกิดเหตุการณ์ลักขโมยมาก่อน แต่ผู้หญิงยังมีความรู้สึกไม่ปลอดภัยจากสภาพความเป็นอยู่ในชุมชน

4.4 สภาพเศรษฐกิจและสังคมหลังจากพัฒนาโครงการ

ผลการสำรวจหลังจากการพัฒนาโครงการทั้ง 3 ชุมชน พบว่า ผู้หญิงมีความพึงพอใจในที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และมีสภาพแวดล้อมที่ดี (รายละเอียดตารางที่ 4.3) แต่กลับพบว่า คนในชุมชนยังมีความยากจนด้านเศรษฐกิจ เช่น มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายจากภาระหนี้สินในการผ่อนที่อยู่อาศัย (กรณีชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลองลำนูน) ค่าเลี้ยงดูลูก และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เพราะทั้ง 3 ชุมชนคือ กลุ่มผู้มีรายได้น้อย คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไป และลูกจ้าง ได้ค่าแรงน้อย และพอบ้านเป็นผู้หารายได้เพียงฝ่ายเดียวนั้นไม่เพียงพอ จึงเป็นเหตุให้ผู้หญิงต้องไปทำงานนอกบ้านด้วยเช่นกัน จึงสอดคล้องกับผลจากการศึกษาของรุ่งโรจน์ ลิ้มทองแท้ (2550) ในด้านการบริหารจัดการงานก่อสร้างในโครงการบ้านมั่นคง เฉพาะกรณีศึกษาชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลองลำนูน พบว่า

...อาชีพ และรายได้ก่อนและหลังการพัฒนาโครงการของคนส่วนใหญ่ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก...เพราะคนยังคงมีค่าจ้างต่ำ รายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยส่วนใหญ่เพิ่มขึ้นเนื่องจากมีหนี้สินในการสร้างที่อยู่อาศัย อีกทั้งหลังจากมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงแล้ว คนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น...ทำให้เงินกู้ที่ได้จาก พอช. และเงินออมในครอบครัวไม่เพียงพอ จำเป็นต้องกู้ยืมระบบมาเพิ่มเติม...ก่อสร้างที่อยู่อาศัยชุมชนนี้มาจากเงินออมที่สร้างแบบค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังทรัพย์...แต่ชุมชนคลองลำนูนมีการกู้เพิ่มมาสร้างบ้านอีก จึงทำให้มีภาระการผ่อนชำระมากกว่าโครงการอื่น ๆ ... ถึงแม้ว่าชุมชนมีความพึงพอใจทางด้านกายภาพ และสภาพแวดล้อมมาสุด แต่ในด้านเศรษฐกิจของชุมชน ทำให้รายได้เฉลี่ยครัวเรือนลดลง แต่รายจ่ายเฉลี่ยครัวเรือนเพิ่มขึ้น มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ทำให้ชาวชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ลำบากกว่าเดิม...

ผลการศึกษาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลองลำนูนมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นภายหลังการพัฒนาโครงการ ถึงแม้ว่าคนในชุมชนจะเกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และรู้จักกันมากขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาโครงการ แต่ภายหลังการพัฒนาโครงการพบว่า ความร่วมมือในกิจกรรมลดลง เช่น การประชุม การรวมกลุ่มแม่บ้าน การรักษาสีแวดล้อม เป็นต้น เพราะความสำคัญในการหาเงินเพื่อมาผ่อนชำระหนี้ ทำให้คนไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้มากขึ้น โดยเฉพาะผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน (ไม่มีรายได้ประจำ) ต้องออกไปหา

รายได้ เพราะพ่อบ้านไม่สามารถหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวได้เพียงพอกับรายจ่าย และอดีตแม่บ้านเป็นกลุ่มที่ช่วยดูแลจัดการชุมชนที่มีศักยภาพในการร่วมมือทำกิจกรรมมากที่สุด แต่การหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ทำให้ผู้หญิงเข้ามาช่วยเหลือเป็นอาสาสมัครลดลง และให้ความสำคัญของผู้หญิงในการทำงานมากกว่าการทำกิจกรรมชุมชน จึงทำให้การทำกิจกรรมในชุมชนลดลงอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4.4

สภาพทางเศรษฐกิจหลังการพัฒนาโครงการ

หัวข้อ	เจริญชัยนิมิตใหม่	คลองลำนูน	เพชรคลองจั่น
1. อาชีพทั่วไป (ทั้งหญิง และชาย)	รับจ้าง รับราชการ รัฐวิสาหกิจ ลูกจ้าง	ค้าขาย รับจ้าง ลูกจ้างเอกชน	รับจ้าง กรรมกร รับราชการ ลูกจ้าง
2. อาชีพผู้หญิง	แม่บ้าน ค้าขาย ลูกจ้าง	รับจ้าง ค้าขาย	ลูกจ้าง รับจ้าง ค้าขาย
3. ที่ทำงาน (ทั้งหญิง และชาย)	ใกล้บ้าน	ใกล้บ้าน	ใกล้บ้าน
4. รายได้ของอาชีพผู้หญิง (บาทต่อเดือน)	5,000 – 10,000	น้อยกว่า 5,000	น้อยกว่า 5,000
5. รายได้ครัวเรือน (บาทต่อเดือน)	10,000 – 20,000	น้อยกว่า 15,000	10,000 – 15,000
6. รูปแบบการพัฒนา	ปรับฝั่งที่ดินใหม่ / รักษาสภาพเดิมไว้	แบ่งปันที่ดินส่วน หนึ่งเพื่อการพัฒนา	ปรับปรุงชุมชนให้ มั่นคงในที่ดินเดิม
7. การให้กู้ยืม	ค่าที่ดิน	ค่าที่ดิน + บ้าน	-
8. ที่ดิน	ซื้อที่	ซื้อที่	อยู่ในที่ดินของรัฐ
9. เงินที่ใช้สร้าง	เงินออม	เงินออม + กู้ยืม	เงินออม + เงินบริจาค
10. ผ่อนที่ดิน (บาทต่อเดือน)	1,100 – 2,300	500 - 950	-
11. ผ่อนบ้าน (บาทต่อเดือน)	0	400 – 2,400	-
12. ค่าบำรุงรักษาบ้าน (บาทต่อเดือน)	-	-	110
13. ความสม่ำเสมอผ่อนชำระ	90% ผ่อนสม่ำเสมอ	ผ่อนบ้างไม่ผ่อนบ้าง	ทุกคนผ่อนสม่ำเสมอ
14. รายได้เพียงพอกับรายจ่าย	60% ไม่เพียงพอ	90% ไม่เพียงพอ	35% ไม่เพียงพอ
15. การวางแผน และทำบัญชีในครัวเรือน	ทำเป็นครั้งคราว	ไม่เคยทำ	ไม่เคยทำ
16. เหมาะสมกับวิถีชีวิต	ตามกำลัง	เกินกำลัง	ตามกำลัง
17. ข้อดี ในการพัฒนาชุมชน	มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง	มีที่อยู่อาศัยมั่นคง	สิ่งแวดล้อมดีขึ้น
18. ข้อเสียในการพัฒนาชุมชน	1. ผ่อนระยะยาว 2. ความสัมพันธ์คนใน ชุมชนลดลง	1. ผ่อนระยะยาว 2. ปรับปรุง โครงสร้างหนี้	1. ไม่มีความมั่นคง 2. รัฐสามารถเวนคืน ได้ทุกเวลา

ที่มา: รุ่งโรจน์ ลิ้มทองแท้, 2550 (กรณีศึกษาเจริญชัยนิมิตใหม่ และคลองลำนูน) และกรณีศึกษาเพชรคลองจั่นทำโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 4.4 พบว่า ในภาพรวมทั้ง 3 ชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ลูกจ้างเอกชน และรับราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ ผู้หญิงในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ลูกจ้างเอกชน และค้าขาย เหตุผลที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการอยู่ในชุมชนเดิม เพราะความคุ้นเคยในการตั้งถิ่นฐานเป็นเวลานาน และใกล้แหล่งงานในชุมชนเมือง ส่วนรายได้ครัวเรือนพบว่า ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีรายได้ครัวเรือนมากที่สุด (10,000 – 20,000 บาทต่อเดือน) รองลงมาคือชุมชนเพชรคลองจั่น (10,000 -15,000 บาทต่อเดือน) และชุมชนคลองลำนุ่นมีรายได้ครัวเรือนน้อยที่สุด (น้อยกว่า 15,000 บาทต่อเดือน) จึงเป็นสาเหตุให้ชุมชนคลองลำนุ่นมีปัญหาเรื่องการผ่อนชำระค่าบ้าน และที่ดินที่เกินกำลัง และเมื่อรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จึงทำให้ผู้หญิงในชุมชนคลองลำนุ่นต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มมากขึ้น และการร่วมมือทำกิจกรรมในชุมชนจึงลดลง เมื่อเทียบกับชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนเพชรคลองจั่น

จากปัญหาในเรื่องของรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายพบว่า (1) ร้อยละ 60 ของผู้หญิงชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย แต่ผู้หญิงได้วางแผน และการจัดทำบัญชีบ้างเป็นครั้งคราว และสหกรณ์เจริญชัยฯ ที่ปล่อยเงินให้กู้สมาชิกกู้ยามเดือดร้อน จึงทำให้การผ่อนชำระค่าที่ดินของสมาชิกร้อยละ 90 ผ่อนอย่างสม่ำเสมอ และระดับการผ่อนชำระที่เหมาะสมกับตามกำลังของสมาชิก อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์กรรมการสหกรณ์พบว่า เมื่อคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกลับทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ลดลง ผู้หญิงที่เคยรวมกลุ่มพูดคุยกันกลับลดลง เช่นกัน (ดวงแข มีสมพร, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2551) (2) ร้อยละ 90 ของผู้หญิงในชุมชนคลองลำนุ่นกำลังประสบปัญหาในครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เพราะรายได้ครัวเรือนที่มีน้อย และการผ่อนชำระค่าที่อยู่อาศัยที่เกินกำลัง อีกทั้งผู้หญิงไม่เคยทำบัญชีครัวเรือน ทำให้ความ การผ่อนชำระค่าบ้าน และที่ดินไม่มีความสม่ำเสมอ (จ่ายบ้างเป็นครั้งคราว) ทำให้สหกรณ์คลองลำนุ่นไม่สามารถปิดบัญชีสหกรณ์ได้ และกำลังอยู่ในช่วงปรับปรุงโครงสร้างหนี้ จึงทำให้แม่บ้านที่เคยมีหน้าที่ดูแลบ้าน ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มมากขึ้น เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ถึงแม้จะทำงานรับจ้างทั่วไป หรือเป็นพนักงานบริการ ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา และมีค่าแรงน้อยแต่ผู้หญิงส่วนใหญ่ก็เลือกที่ทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้ (3) ร้อยละ 35 ของผู้หญิงในชุมชน เพชรคลองจั่นมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เพราะชุมชนไม่จำเป็นต้องผ่อนชำระค่าที่อยู่อาศัย มีเพียงแต่ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และภาระหนี้สินเล็กน้อย อย่างไรก็ตามชุมชนได้มีข้อตกลงเปลี่ยนแปลงกับหน่วยงานท้องถิ่นในการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ เพื่อต้องการอาศัยในที่ดินเดิมต่อไป โดยชุมชนได้เก็บค่าบริการรักษาที่อยู่อาศัย 110 บาทต่อเดือน เป็นค่าบริการจัดการในชุมชน และซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่ชำรุด ถึงแม้ว่าชุมชนไม่มีความมั่นคงในที่อยู่

อาศัย แต่คนในชุมชนต้องการอยู่ที่เดิม เพราะความรู้สึกผูกพันในชุมชน อยู่ใกล้กับแหล่งงาน และสะดวกในการเดินทาง

จากภาระหนี้สินในที่อยู่อาศัยส่งผลให้ผู้หญิงในชุมชนออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น และผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาดีกลับถูกคาดหวังจากพ่อแม่ให้ออกไปทำงานนอกบ้านมากกว่าเข้ามาช่วยเหลือชุมชน ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้ามาเป็นอาสาสมัคร หรือตัวแทนจัดกิจกรรมชุมชนได้ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงลดลง (ผลการวิเคราะห์หีในบทที่ 5 ตารางที่ 5.2 - 5.4) ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของปณิตตา ตันวัฒน์ (2551) ว่าด้วยประเด็นการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครชุมชน พบว่า

...ชุมชนขาดอาสาสมัครมาสานต่อการดำเนินงาน สัดส่วนของบุคคลกรที่รับผิดชอบงานนั้นไม่เพียงพอ อาสาสมัครส่วนใหญ่เข้ามาช่วยเหลือเป็นครั้งคราวตามความสมัครใจ และโอกาสเวลา แม้ว่าคนในชุมชนมีความสนใจในงานพัฒนา แต่ด้วยส่วนใหญ่ไม่สามารถสละเวลาให้กับงานส่วนรวมได้ ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกคือ ภาระอาชีพ และเวลา ทำให้อาสาสมัครของชุมชนมีค่อนข้างน้อย..

จากประเด็นข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ภาระหนี้สินทำให้ผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น จากอดีตที่ผู้หญิงเข้ามาช่วยเหลือเป็นอาสาสมัครของชุมชนลดลง มีเพียงแม่บ้านจำนวนน้อยที่เข้ามาช่วยเหลือเป็นครั้งคราว การจับกลุ่มพูดคุยของผู้หญิงในชุมชนลดลง อาสาสมัครหญิงที่มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน ควรจะมีระดับการศึกษาดี และมีความคิดเพื่อช่วยเหลือชุมชน แต่ผู้หญิงกลุ่มนี้กลับเห็นความสำคัญของการออกไปทำงานนอกบ้าน มากกว่าเป็นอาสาสมัครชุมชน

อย่างไรก็ตาม บทบาทผู้หญิงยังมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ในการสร้างทุนทางสังคม และลดความยากจนในเชิงคุณภาพชีวิตคน จากการศึกษาที่ผู้หญิงมีความผูกพันในครอบครัว ความผูกพันในชุมชน และการช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน (ผลการวิเคราะห์หีในบทที่ 5 ตารางที่ 5.1) จากการดำเนินกิจกรรม โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

4.5 การรวมกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์

การรวมกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นกิจกรรมที่ทำประโยชน์ต่อชุมชนเพื่อสามารถนำเงินที่ร่วมกันออมมาปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ผลดีของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เช่น (1) ทำให้การจัดการมีความโปร่งใส บัญชีมีความถูกต้อง และสามารถตรวจสอบได้ (2) เป็นนิติบุคคลที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งสามารถทำนิติกรรมต่าง ๆ ได้ (3) ลดปัญหาหนี้ในระบบ ทำให้ชาวชุมชนได้ทำงานร่วมกัน ชุมชนมีความเข้มแข็ง และเป็นเครื่องมือในการนำไปสู่กิจกรรมอื่นๆ (อัศวณิช ศรีดารัตน์, 2548)

กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ได้ทำประโยชน์ให้ทั้ง 3 ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ - “สหกรณ์เคหสถานเจริญชัยนิมิตใหม่ จำกัด” จัดตั้งเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย และให้สมาชิกสหกรณ์กู้ยืมเงินในยามเดือดร้อน มีสมาชิกสหกรณ์ 135 คน มีการบริหารจัดการของคณะกรรมการในชุมชนที่แข็งแรง จึงทำให้กลุ่มสหกรณ์ไม่มีปัญหาเรื่องการผ่อนชำระหนี้ต่อสินเชื่อของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เงินจากการออมทรัพย์ของชุมชนได้ทำประโยชน์ให้แก่สมาชิกสหกรณ์ทุกปี เช่น (1) ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชน (2) ให้งบประมาณในการจัดกิจกรรม (3) ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในชุมชน (4) ช่วยค่ารักษาพยาบาลและฌาปนกิจ (5) กำไรที่เหลือทำการปันผลเฉลี่ยคืนให้กับสมาชิกสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์มาตรวจสอบการบริหารจัดการทุก 3 เดือน (รายละเอียดในภาคผนวก ก)

2) ชุมชนคลองลำนูน - “สหกรณ์เคหสถานคลองลำนูน จำกัด” จัดตั้งเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว มีสมาชิกสหกรณ์ 49 คน ปัจจุบันกลุ่มสหกรณ์กำลังประสบกับปัญหาเรื่องสมาชิกไม่มีเงินมาผ่อนชำระค่าที่ดิน และที่อยู่อาศัย ทำให้ชุมชนอยู่ในระหว่างการระดมหนี้ครั้งที่ 3 ในระยะเวลา 5 ปี เงินออมทรัพย์ที่ได้ร่วมทำกันมาสามารถให้คนกู้ยืมมาผ่อนชำระหนี้ได้ส่วนหนึ่ง ปัจจุบันสมาชิกต้องช่วยเหลือกันรับผิดชอบในการผ่อนเพื่อการบริหารจัดการที่ดีของสหกรณ์ อย่างไรก็ตามชุมชนคลองลำนูนยังมีการออมทรัพย์สัจจะรายวัน ที่ช่วยเรื่องงบประมาณมาปรับปรุงที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม และจัดกิจกรรมในชุมชน (รายละเอียดในภาคผนวก ก)

3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเพชรคลองจั่น จัดตั้งเพื่อการบำรุงรักษาที่อยู่อาศัย และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ในส่วนหนึ่งของเงินออมทรัพย์ทุกเดือนเป็นค่าเดินทางของแกนนำที่ต้องไปติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการข้างนอก และไปศึกษาดูงานในสถานที่ต่าง ๆ ผู้อาศัยชุมชนให้ความร่วมมือในการจ่ายเงินออมเป็นอย่างดี (รายละเอียดในภาคผนวก ก)

ภาพที่ 4.12

ตัวอย่างบริเวณสำนักงานสหกรณ์ออมทรัพย์และที่นั่งรวมตัวของคณะกรรมการ

ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่
ภายในบริเวณสำนักงานสหกรณ์ออมทรัพย์
มีการจัดวางตู้เอกสาร คอมพิวเตอร์ และโต๊ะ

ชุมชนเจริญคลองลำนูน
ภายในบริเวณศูนย์ประชุม ที่เป็นจุด
นัดประชุมของคณะกรรมการสหกรณ์

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2552

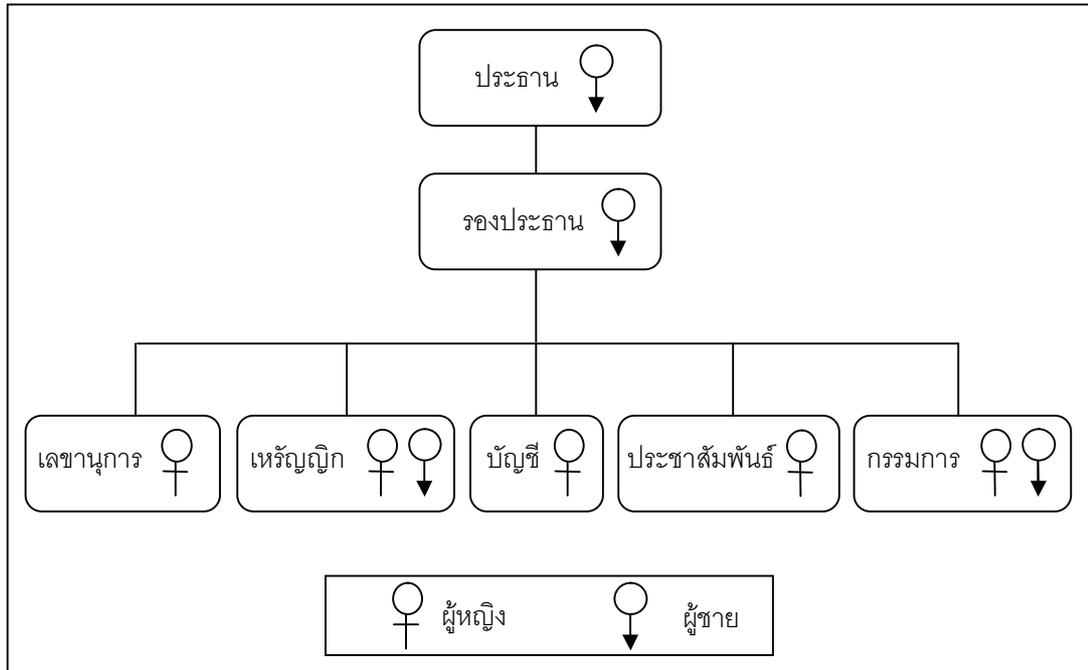
4.5.1 บทบาทกรรมการหญิงและชายของกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์

จากการศึกษาของมาฆะ ชิตตะสังคะ (2546) เรื่องบทบาทผู้หญิงกับการจัดการชุมชน พบว่า ผู้หญิงมีส่วนช่วยในการทำกิจกรรมในชุมชน เช่น การจัดการ การบำรุงรักษา และการดูแลกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทุกวัน แต่บทบาทผู้หญิงกับการปกครองชุมชนยังไม่ได้รับการสนับสนุนมากเท่าที่ควรโดยชุมชนยังมีการให้เกียรติผู้ชายมีอำนาจในการดำรงตำแหน่งเป็นประธานชุมชน จากอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมที่แบ่งแยกบทบาทหญิงชาย (traditional gendered role) โดยให้ผู้ชายมีอำนาจในการตัดสินใจ และผู้หญิงเป็นผู้สนับสนุนเบื้องหลัง

ผลการสำรวจพบว่า ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลองลำนูน มีระบบการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับผลการศึกษาของมาฆะ ชิตตะสังคะ (2546) เรื่องของการให้เกียรติผู้ชายมาดำรงตำแหน่งเป็นประธานสหกรณ์ โดยผู้ชายมีหน้าที่มอบหมายงานให้ผู้หญิงปฏิบัติตาม ในขณะที่ผู้หญิงมีตำแหน่งในเรื่องของการบริหารจัดการทั่วไปของสหกรณ์ที่คอยจัดการดูแลทุกวัน เช่น เลขานุการ ธุรการ บัญชี ประชาสัมพันธ์ และตรวจสอบ ซึ่งแสดงให้เห็นในภาพที่ 4.11 หน้าที่ของกรรมการหญิงชายในกลุ่มสหกรณ์

ภาพที่ 4.13

โครงสร้างของตำแหน่งคณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ในชุมชน

ที่มา: กรณีศึกษาชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลองลำปูน

ภาพที่ 4.13 พบว่า โครงสร้างตำแหน่งคณะกรรมการสหกรณ์ที่ให้เกียรติผู้ชายเข้ามาดำรงตำแหน่งประธาน และรองประธาน เพราะเป็นผู้อาวุโส มีตำแหน่งการงาน และรายได้ที่ดีกว่าผู้หญิง ดังนั้นประธานจึงมีหน้าที่มอบหมายงานให้กรรมการหญิง และชายปฏิบัติตาม โดยบทบาทผู้หญิงที่มีตำแหน่ง เช่น (1) เลขานุการ มีหน้าที่รวบรวมเอกสาร (2) เหรัญญิก มีหน้าที่รวบรวมเงินในสหกรณ์ โดยทำหน้าที่ร่วมกับผู้ชาย (3) ฝ่ายบัญชี มีหน้าที่ทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของสหกรณ์ (4) ประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่แจ้งข่าวสารในชุมชน (5) กรรมการหญิงมีหน้าที่ตรวจสอบเอกสาร และบัญชี กรรมการชายมีหน้าที่ติดต่อกับทางหน่วยงานราชการ และเครือข่าย

ผลการสำรวจพบว่า ผู้หญิงดูแลสหกรณ์ในด้านเอกสาร รวบรวมเงิน ทำบัญชี และประชาสัมพันธ์ จากอัตลักษณ์เพศหญิง (female identities) ที่ถูกสังคมกำหนด เช่น

1. ความละเอียดอ่อน และความรอบคอบ ทำให้ผู้หญิงมีการคิดคำนวณด้านบัญชีได้ดี
2. ความรับผิดชอบ และการเสียสละ ทำให้ผู้หญิงรู้จักการแบ่งเวลา และเสียสละเวลาจากภาระการดูแลบ้านเรือน และเลี้ยงดูลูก มาทำงานเพื่อชุมชน
3. ความอ่อนน้อม และการประนีประนอม ทำให้ผู้หญิงมีการเจรจาไกล่เกลี่ย และต่อรองในเรื่องต่าง ๆ จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับผู้อาศัยในชุมชนเกิดขึ้นได้มากกว่า

ในส่วนนี้ทำให้ผู้หญิงสามารถเป็นผู้แจ้งข่าวสารที่ดีในชุมชน และถูกคัดเลือกให้อยู่ตำแหน่ง
ประชาสัมพันธ์

รายละเอียดจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และกรรมการสหกรณ์ที่สนับสนุนถึงบทบาท
ผู้หญิงในการบริหารจัดการสหกรณ์ ดังนี้

1) ประธานสหกรณ์ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ รู้สึกเห็นด้วยกับความรับผิดชอบ และ
การดูแลงานในสำนักงานสหกรณ์ของผู้หญิง และคุณสมบัติของผู้หญิงที่มีการประสานงานกับ
ประธานได้ดีมาก โดยกล่าวว่า

...ข้าพเจ้ารู้สึกเห็นด้วยกับการจัดการดูแลของผู้หญิงในสหกรณ์ออมทรัพย์ เพราะการ
ทำงานของผู้หญิงที่มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย และความละเอียดอ่อน
รอบคอบของผู้หญิงในการทำงาน ในช่วงที่ข้าพเจ้าต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ผู้หญิง
จะมีหน้าที่ดูแลจัดการแทน เข้าร่วมเพื่อรายงานกิจการของสหกรณ์ และการทำบัญชีทุก
เดือน... (เกียรติศักดิ์ มีสมพร, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2552)

2) เลขาธิการสหกรณ์ชุมชนคลองลำนูน ต้องทำหน้าที่แทนประธานสหกรณ์มา 2 ปี
(ตั้งแต่ พ.ศ. 2550) แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบ และการเสียสละในตัวผู้หญิง นอกเหนือจาก
การทำงานนอกบ้านแล้ว เธอยังแบ่งเวลาให้กับการทำงานเพื่อชุมชน โดยกล่าวว่า

...ข้าพเจ้าทำหน้าที่แทนประธานสหกรณ์ มาตั้งแต่ปี 2550 เพราะประธานสหกรณ์ไม่มี
เวลาเข้ามาบริหารจัดการ และข้าพเจ้าผู้ดูแลเรื่องบัญชีมาโดยตลอด และรู้สภาพใน
ชุมชนดี จึงต้องทำหน้าที่จัดการดูแลด้านสหกรณ์ทั้งหมด ที่มีนางสาวชรา แจ่มใส มา
ช่วยเป็นเหรัญญิก (รักษาการแทน) ถึงแม้ข้าพเจ้าและเหรัญญิกจะมีงานประจำที่ต้อง
ทำนอกบ้าน แต่ต้องแบ่งเวลาเพื่อมาทำงานในชุมชน... (ปราณี ไบหอม, สัมภาษณ์, 10
ธันวาคม 2551)

3) ประธานชุมชนคลองลำนูน รู้สึกเห็นด้วยกับการที่ผู้หญิงได้เข้ามาทำหน้าที่ในฝ่าย
ประชาสัมพันธ์ เพราะผู้หญิงมีการเจรจาไกล่เกลี่ย มีความอ่อนน้อม และความสัมพันธ์กับผู้อาศัย
ในชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยกล่าวว่า

...ผู้หญิงมีหน้าที่แจ้งข่าวสารในชุมชนได้ดี เพราะผู้หญิงมีความเชื่อมโยงกับผู้อาศัยในชุมชนได้ดี เพราะชุมชนคลองลำนุ่นเป็นชุมชนเล็ก ผู้หญิงจะรู้จักเกือบทุกคน และจะรู้สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้ดี ทำให้ผู้หญิงสามารถเจรจา และแจ้งข่าวสารได้ดีเมื่อชุมชนจัดกิจกรรม เช่น การประชุม และการจัดงานต่าง ๆ ผู้หญิงจะเข้าถึงผู้อาศัยในชุมชนได้ดีกว่า...(ภานุเดช ทองแท้, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2552)

4) อติตประธานชุมชนเพชรคลองจั่น รู้สึกเห็นด้วยที่ผู้หญิงเข้ามาทำหน้าที่ในฝ่ายบัญชี และเหรียญก เพราะความละเอียดรอบคอบ อดทน และมีความรับผิดชอบต่องาน โดยกล่าวว่า

...การทำงานด้านกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน ผู้หญิงจะได้รับการคัดเลือกให้รับผิดชอบฝ่ายบัญชี และเหรียญก ข้าพเจ้าเห็นว่าที่ผ่านมาผู้หญิงทำงานละเอียดรอบคอบ ผู้หญิงมีความอดทน และมีความรับผิดชอบต่องาน ถึงแม้บางครั้งมีการส่งเงินไม่ตรงเวลา โดยรวมแล้วถือว่ามีการทำงานที่ดีมาตลอด... (สมชาย นิลสาคร, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2552)

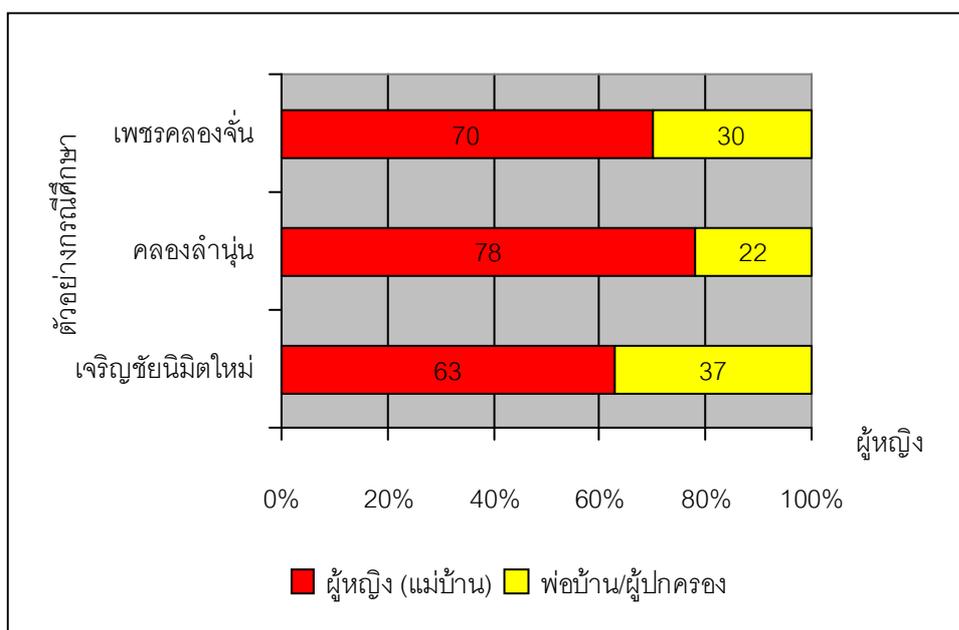
จากการสัมภาษณ์ที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์เพศหญิง (female identities) ที่สังคมได้กำหนดไว้ โดยสอดคล้องกับผลการศึกษาของศูนย์ส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายว่าด้วยเรื่องบทบาทหญิง (gender roles) ที่มีความละเอียดอ่อน รอบคอบ อดทน อ่อนน้อม และชอบเจรจา จากปัจจัยที่สังคมได้กำหนดบทบาทผู้หญิง จึงทำให้ผู้หญิงมีหน้าที่ในด้านการบริหารจัดการสหกรณ์ในด้านเลขานุการ ฝ่ายบัญชี ฝ่ายเหรียญก ฝ่ายประชาสัมพันธ์

4.5.2 ผู้รับผิดชอบในการชำระหนี้ต่อสหกรณ์ออมทรัพย์

จากอัตลักษณ์เพศหญิง (female identities) ที่มีความละเอียดอ่อน และรับผิดชอบ ผู้หญิงส่วนใหญ่จึงเป็นผู้รับผิดชอบในการชำระหนี้ต่อสหกรณ์ออมทรัพย์ เพราะบทบาทการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (household expenditure manager) หมายถึง นอกเหนือจากที่ผู้หญิงมีบทบาทในการดูแลด้านบัญชีของกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในระดับชุมชนแล้ว ผู้หญิงยังมีบทบาทการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น ค่าใช้จ่ายเรื่องการผ่อนบ้าน อาหาร ของใช้ในบ้าน และค่าเลี้ยงดูลูก เป็นต้น ซึ่งแตกต่างกับผู้จัดสรรปันส่วนเรื่องรายได้ (income allocation) ที่อาจเป็นหญิง หรือชายตามสภาพการณ์ของแต่ละครัวเรือน โดยมีรายละเอียดในแต่ละชุมชนดังนี้

ภาพที่ 4.14

บทบาทการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (household expenditure manager)

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ภาพที่ 4.14 พบว่า ผู้หญิงมีบทบาทการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (household expenditure manager) มากกว่าผู้ชาย เช่น ผู้หญิงในชุมชนคลองลำนูนมีบทบาทการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 78 รองลงมาคือผู้หญิงในชุมชนเพชรคลองจั่นคิดเป็นร้อยละ 70 และผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่คิดเป็นร้อยละ 63 ความรับผิดชอบดังกล่าวแสดงถึงบทบาทผู้หญิง (women traditional roles) นอกเหนือจากการดูแลบ้านเรือน และเลี้ยงดูลูก ผู้หญิงส่วนใหญ่มีบทบาทการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยการผ่อนชำระถือเป็นเรื่องค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนเช่นกัน ทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่มีบทบาทในการผ่อนชำระต่อกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนกรรมการกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์พบว่า ตัวแทนทั้ง 3 ชุมชน รู้สึกเห็นด้วยในความรับผิดชอบของผู้หญิงในการผ่อนชำระหนี้ต่อกลุ่มสหกรณ์ ผู้หญิงส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เข้ามาเจรจาถึงปัญหาด้านการเงินเมื่อไม่มีเงินมาผ่อนชำระ แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นห่วงต่อเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในครัวเรือน ดังนั้นความรับผิดชอบของผู้หญิงในเรื่องนี้อาจส่งผลไปถึงการดูแลด้านบัญชี และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ที่เป็นกิจกรรมดูแลด้านการเงินของคนในชุมชน และผลการสัมภาษณ์ตัวแทนคณะกรรมการในชุมชนพบว่า

1) กรรมการสหกรณ์ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ รู้สึกเห็นด้วยที่ผู้หญิงให้ความรับผิดชอบในด้านการผ่อนชำระหนี้ต่อสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยเฉพาะแม่บ้านที่มีความรับผิดชอบในการนำเงินมาผ่อนชำระเรื่องที่อยู่อาศัยโดยกล่าวว่า "...ข้าพเจ้าเห็นด้วยในความรับผิดชอบของผู้หญิง เพราะผู้หญิงที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์หญิง และเป็นผู้นำเงินมาผ่อนชำระด้วยตัวเอง หรือแม่บ้านที่นำเงินมาจ่ายแทนพ่อบ้าน..." (ดวงแข มีสมพร, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2551)

2) เลขานุการสหกรณ์ชุมชนคลองลำนูน รู้สึกเห็นด้วยถึงความรับผิดชอบในการจ่ายเงินผ่อนชำระให้กับทางกลุ่มสหกรณ์ และผู้หญิงจะมีการเข้ามาพูดคุยถึงปัญหาเมื่อไม่สามารถนำเงินมาผ่อนชำระได้ "...ข้าพเจ้าคิดว่าผู้หญิงมีความรับผิดชอบในการผ่อนชำระค่าบ้านให้กับทางสหกรณ์เป็นอย่างดี ถ้าผู้หญิงไม่สามารถนำเงินมาผ่อนชำระได้ก็จะเข้ามาพูดคุยถึงปัญหาด้านการเงิน และมีความรู้สึกอยากรับผิดชอบในปัญหานั้น..." (ปราณี ไบหอม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

3) ฝ่ายประชาสัมพันธ์ชุมชนเพชรคลองจั่น รู้สึกเห็นด้วยที่ผู้หญิงในแต่ละครัวเรือนมีบทบาทในการจ่ายเงินให้กับกลุ่มออมทรัพย์ โดยกล่าวว่า "...ข้าพเจ้ามีความเห็นว่าผู้หญิงให้ความร่วมมือในการจ่ายเงินออมทรัพย์เป็นอย่างดี เพราะความร่วมมือที่ดีต่อชุมชน..." (อรทัย จันสา, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2551)

4.6 การรวมกลุ่มแม่บ้าน

การรวมกลุ่มแม่บ้านเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้หญิงเกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้อธิบาย การรวมกลุ่มแม่บ้านเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น (1) การรวมกลุ่มเพื่อช่วยพัฒนาชุมชน (2) การรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพเสริม และมีรายได้ (3) การรวมกลุ่มเพื่อฝึกอาชีพให้แม่บ้านมีทักษะ (4) การรวมกลุ่มเพื่อปรึกษา และแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งข้อดีในการรวมกลุ่มแม่บ้านช่วยให้แม่บ้านเกิดการพัฒนาศักยภาพของตัวเองในการสร้างทุนทางสังคม และลดความยากจนได้ โดยการวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะการรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพเสริม และรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อฝึกอาชีพเท่านั้น

4.6.1 การรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพเสริม

ผลการสำรวจพบว่า การรวมกลุ่มแม่บ้านของชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่เกิดการรวมกลุ่มขึ้นมาอย่างเป็นทางการ และมีการจดทะเบียนกับกรมส่งเสริมสหกรณ์แต่ปัญหาในการเข้าร่วมของ

แม่บ้านจำนวนน้อย และลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรหญิงในชุมชน (จำนวนแม่บ้านเข้าร่วม 15 คน) แต่การรวมกลุ่มแม่บ้านของชุมชนคลองลำนูน และชุมชนเพชรคลองจั่นยังไม่มี การรวมกลุ่มที่ชัดเจน โดยสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวในตัวอย่างกรณีศึกษาเพราะ (1) ผู้หญิงขาดความตระหนักในการรวมตัวอย่างจริงจัง (2) งบประมาณในการลงทุนสูงเมื่อเทียบกับผลกำไร (3) ขาดผู้นำที่มีประสบการณ์ในการรวมกลุ่มแม่บ้าน (4) เมื่อรวมกลุ่มแล้วเกิดความขัดแย้งกันระหว่างสมาชิก โดยรายละเอียดในแต่ละชุมชนมีดังนี้

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ - มีกลุ่มแม่บ้านที่ชื่อว่า “กลุ่มสตรีเจริญชัยนิมิตใหม่” ที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมสหกรณ์เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2551 กลุ่มแม่บ้านเริ่มจัดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2544 ในช่วงนั้นเกิดความขัดแย้งภายในกลุ่มสมาชิกในเรื่องการแบ่งผลกำไร และกิจการขาดทุนจากการทำอาหาร และน้ำยาปรับผ้านุ่ม ทำให้มีสมาชิกบางส่วนขอลาออก แต่ยังมีสมาชิกที่เหลือยังคงดำเนินการต่อ จนกระทั่ง พ.ศ. 2551 ได้มีสมาชิกเข้าร่วม 27 คน กิจกรรมที่ทำคือปล่อยเงินกู้ และทำอาหารตามสั่ง โดยเก็บเงินจากสมาชิกคนละ 50 บาทต่อเดือนเพื่อนำมาหมุนเวียน และใช้ในการจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ ซึ่งมีการปันผลกำไรให้แก่สมาชิกทุกปี หัวหน้ากลุ่มสตรีมีโครงการเรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ เพาะเห็ดฟาง และเย็บผ้า ที่ช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือน

2) ชุมชนคลองลำนูน - ไม่มีการรวมกลุ่มแม่บ้านที่ชัดเจน เพราะผู้หญิงให้ความสนใจกับการทำงานนอกบ้าน ซึ่งผู้หญิงที่มีเวลารว่างในชุมชนเป็นหญิงชรา หรือแม่เลี้ยงลูกอ่อนจึงไม่สามารถรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพกันเอง เพราะขาดผู้นำที่จะรวมกลุ่ม ถึงแม้ว่าในปี พ.ศ. 2550 ชุมชนคลองลำนูนเคยรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อร้อยลูกปัดเป็นอาชีพเสริม จากการฝึกสอนของแกนนำหญิงที่อยากหาอาชีพเสริมให้กับแม่บ้าน แต่ทำไปสักระยะจึงถูกยกเลิก เพราะแกนนำที่ฝึกสอนต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และผลกำไรน้อย อีกทั้งความจริงจังของสมาชิกยังมีไม่มากนัก

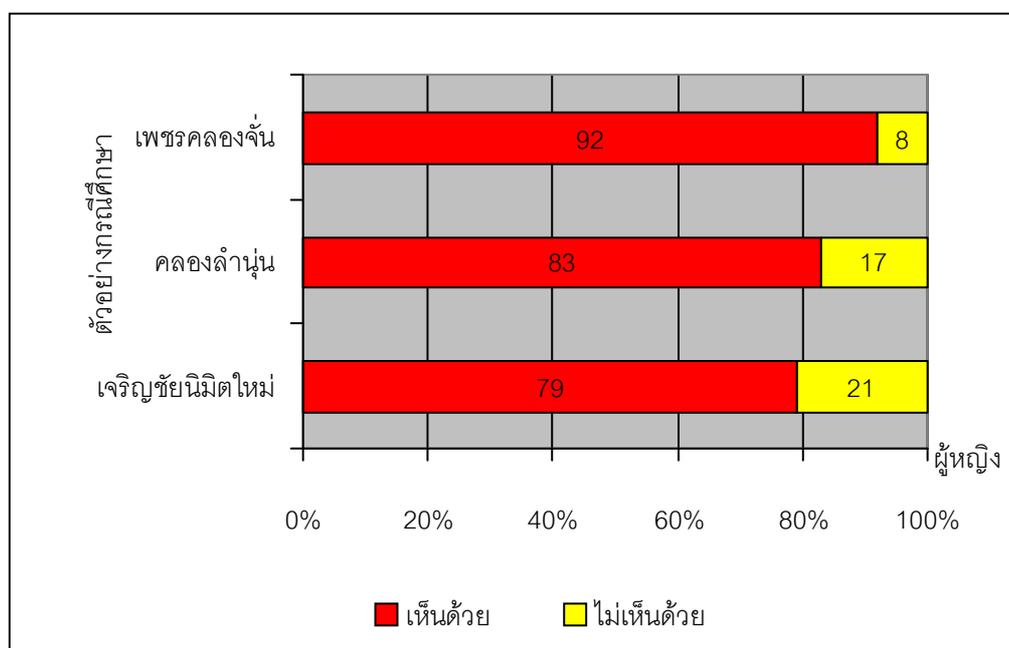
3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - ไม่มีการรวมกลุ่มแม่บ้านที่ชัดเจน เพราะผู้หญิงบางส่วนมีงานประจำนอกบ้าน และบางส่วนเลือกทำอาชีพเสริม เช่น เย็บผ้า ปักเลื่อม ที่ไม่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่เหลือเป็นหญิงชรา และแม่ที่เลี้ยงลูกอ่อน สาเหตุที่ชุมชนไม่มีกรรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพเสริมเพราะ (1) ผู้นำไม่เห็นความสำคัญของกลุ่มแม่บ้าน เพราะในอดีตประธานชุมชนเป็นผู้ขายโครงการที่เคยเสนอไว้กลับไม่ถูกยอมรับ (2) ขาดความตระหนักของผู้หญิงที่จะรวมกลุ่ม เพราะมีอาชีพเสริมที่ทำกันเองในแต่ละครัวเรือน (3) สถานที่ในชุมชนคับแคบในการเก็บสินค้า และวัสดุ (4) มีความถนัดในด้านอาชีพแตกต่างกันไป (อรทัย จันสา, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2551)

ผลการสำรวจทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีการรวมกลุ่มแม่บ้านที่เข้มแข็งมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับอีก 2 ชุมชน เพราะมีหัวหน้ากลุ่มแม่บ้านที่เข้มแข็ง และการ

ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ในกรณีชุมชนคลองลำนูนที่ยังขาดผู้นำช่วยเหลือในการรวมกลุ่มแม่บ้าน เพราะผู้หญิงส่วนใหญ่ออกไปทำงานประจำ ในชุมชนเพชรคลองจั่นมีแม่บ้านบางส่วนมีอาชีพเสริมของตนเอง และความถนัดเรื่องอาชีพที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามผลการสำรวจทัศนคติผู้หญิงพบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนต้องการจัดกลุ่มแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพเสริม และต้องการมีรายได้เสริม โดยทำงานอยู่ที่บ้าน รายละเอียดในภาพที่ 4.15 และ 4.16

ภาพที่ 4.15

ความต้องการของผู้หญิงในการรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพเสริม

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

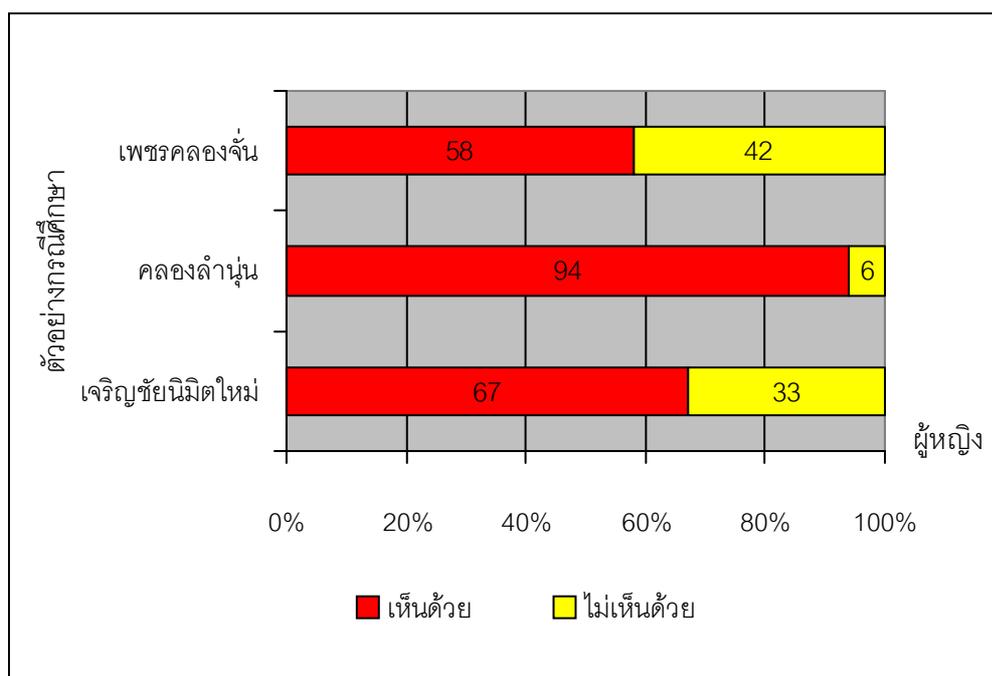
ภาพที่ 4.15 พบว่า ผู้หญิงในชุมชนเพชรคลองจั่นมีความต้องการในการรวมกลุ่มแม่บ้านมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 92 และรองลงมาคือ ชุมชนคลองลำนูนคิดเป็นร้อยละ 83 สิ่งที่ทำให้ผู้หญิงชุมชนดังกล่าวต้องการจัดกลุ่มแม่บ้านเพราะในชุมชนยังไม่มีมารวมกลุ่มแม่บ้านเกิดขึ้นอย่างชัดเจน แต่ในขณะที่ผู้หญิงชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ต้องการรวมกลุ่มแม่บ้านน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 79 เพราะชุมชนมีการรวมกลุ่มแม่บ้านอย่างเป็นทางการอยู่แล้ว

นอกจากนี้ผลจากการสำรวจพบว่า ผู้หญิงบางกลุ่มไม่ต้องการให้รวมกลุ่มแม่บ้านเพราะ (1) มีงานประจำนอกบ้าน จึงไม่สนใจในการรวมกลุ่มแม่บ้าน (2) เคยมีการรวมกลุ่มแม่บ้านในชุมชน แต่ประสบปัญหาเรื่องความขัดแย้งของสมาชิก และไม่ต้องการให้การรวมกลุ่มแม่บ้าน

จากการสำรวจทัศนคติผู้หญิงที่อยากมีรายได้เสริมโดยทำงานอยู่ที่บ้าน ที่เป็นหนทางในการส่งเสริมให้สมาชิกเกิดการรวมกลุ่มรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพเสริมในชุมชน แสดงให้เห็นในภาพที่ 4.16 ดังนี้

ภาพที่ 4.16

ความต้องการของผู้หญิงที่อยากมีรายได้เสริมโดยทำงานอยู่ที่บ้าน

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ภาพที่ 4.16 พบว่า ผู้หญิงในชุมชนคลองลำนูนต้องการมีรายได้เสริมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 94 เพราะชุมชนคลองลำนูนประสบปัญหาภาระหนี้สิน และมีรายได้ไม่เพียงพอจ่าย จึงเป็นสาเหตุให้ผู้หญิงต้องการมีรายได้เสริมที่บ้าน รองลงมาคือชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่คิดเป็นร้อยละ 67 ในขณะที่ชุมชนเพชรคลองจั่นอยากมีรายได้เสริมน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 58 เพราะผู้หญิงบางส่วนได้มีงานเสริมทำอยู่ที่บ้านเป็นของตนเอง นอกจากนี้ผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้ชายทั้ง 3 ชุมชนคิดเป็นร้อยละ 65 ให้การสนับสนุนในเรื่องของการรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพ และการมีรายได้เสริมของแม่บ้านเพราะ ต้องการให้ผู้หญิงที่ว่างงานหารายได้เสริมเข้ามาจุนเจือครอบครัว และต้องการให้ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องของการรวมกลุ่มแม่บ้านมากขึ้น (ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ชาย n = 16, 5% ของจำนวนผู้ชายในชุมชน)

ภาพที่ 4.17

ตัวอย่างอาชีพเสริมของผู้หญิงที่ทำงานในบ้าน (การปักเลื่อม) ของชุมชนเพชรคลองจั่น

4.6.2 การรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อฝึกอาชีพ

การฝึกอาชีพเป็นกิจกรรมที่ช่วยฝึกทักษะให้กลุ่มแม่บ้านสามารถนำไปสร้างอาชีพเสริมในชุมชน และผลการสำรวจพบว่า หน่วยงานท้องถิ่นเป็นองค์กรที่รับผิดชอบจัดหาครูฝึกสอน และให้งบประมาณในการจัดซื้อวัสดุเพื่อมาฝึกฝนให้กลุ่มแม่บ้าน ผลการสำรวจทั้ง 3 ชุมชนพบว่า การฝึกอาชีพเน้นด้านการประดิษฐ์เพื่อความสวยงาม เช่น การเพนต์เสื้อ การเพนต์แก้ว และการประดิษฐ์พานพุ่ม ซึ่งต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญที่เป็นเอกลักษณ์ในตัวสูง จึงทำให้การฝึกอาชีพไม่ได้รับการยอมรับในกลุ่มแม่บ้านเพราะ ความถนัดที่แตกต่างจากอาชีพที่ได้รับการฝึกสอน โดยผลการสำรวจพบว่า รายละเอียดของการฝึกอาชีพในแต่ละชุมชนมีดังนี้

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ - ฝึกทำพานพุ่มให้กับแม่บ้าน แต่การฝึกสอนที่ขาดการต่อเนื่อง ไม่มีการประเมินทักษะ และแม่บ้านบางส่วนมีความถนัดในด้านอื่นมากกว่า ทำให้การฝึกอาชีพไม่ประสบผลสำเร็จ (ดวงแข มีสมพร, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2551)

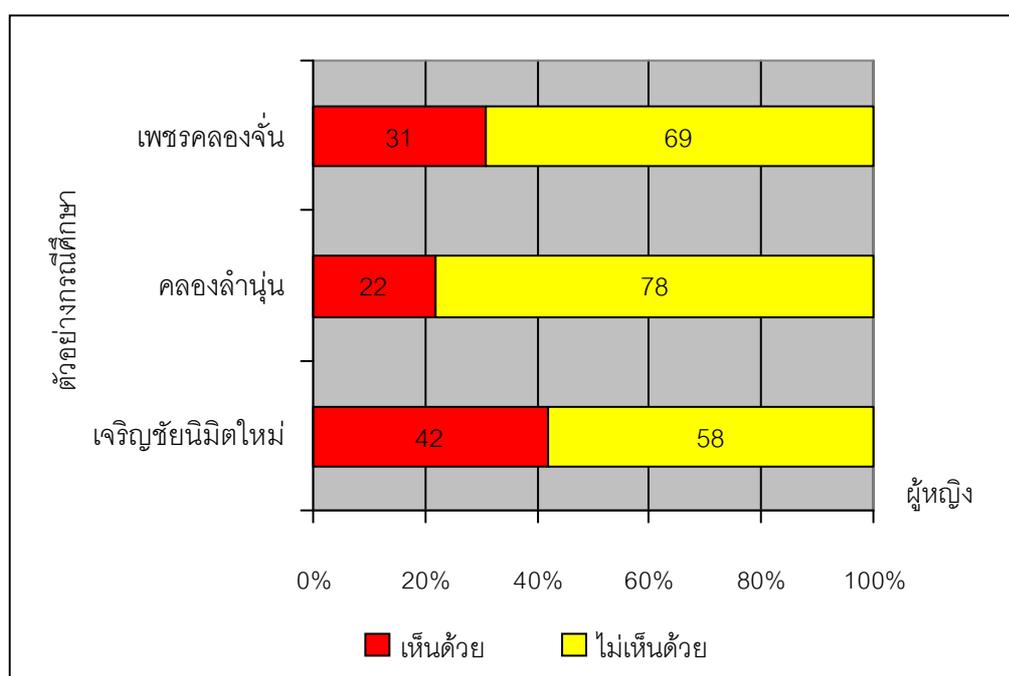
2) ชุมชนคลองลำนูน - ฝึกสอนเพนต์เสื้อ และเพนต์แก้ว โดยหน่วยงานท้องถิ่นได้จัดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุและอุปกรณ์มาฝึกสอน แต่มีผู้หญิงจำนวนน้อยตั้งใจทำอย่างจริงจัง ถึงแม้ว่าจะมีผู้หญิงบางกลุ่มต้องการนำการเพนต์เสื้อมาทำให้เป็นอาชีพเสริม แต่ยังไม่มีตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้า และไม่มียกงบประมาณเพื่อจัดซื้อวัสดุ (ปราณี ไบหอม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - ฝึกสอนเพนท์เสื้อ แต่ไม่ได้รับความสนใจจากผู้หญิง และไม่
มีงบประมาณจัดซื้อวัสดุ ทำให้กิจกรรมต้องยกเลิก (อรทัย จันสา, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2551)

จากปัญหาที่เกิดขึ้นต่อการรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อฝึกอาชีพส่งผลให้ผู้หญิงไม่เห็นด้วยกับ
กิจกรรมดังกล่าวที่จะเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับกลุ่มแม่บ้าน (ภาพที่ 4.18) ดังนี้

ภาพที่ 4.18

ความคิดเห็นของผู้หญิงกับการรวมกลุ่มเพื่อฝึกอาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้กับชุมชน

ที่มา: ผลจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ภาพที่ 4.18 พบว่าผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน มีทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยกับการรวมกลุ่มเพื่อฝึก
อาชีพสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน ซึ่งในชุมชนคลองลำนุ่นไม่เห็นด้วยมากที่สุดคิดเป็น
ร้อยละ 78 รองลงมาคือชุมชนเพชรคลองจั่นคิดเป็นร้อยละ 69 และชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่คิดเป็น
ร้อยละ 58 ตามลำดับ โดยผลการสำรวจพบว่า การรวมกลุ่มเพื่อฝึกฝนอาชีพไม่มีประสิทธิภาพ
เพราะ (1) ความถนัดที่แตกต่างกับงานที่ฝึกฝน และไม่ได้รับความสนใจจากแม่บ้าน (2) ขาดการ
ฝึกสอนอย่างต่อเนื่องจากครู และขาดการประเมินทักษะ (3) งานประดิษฐ์หัตถ์ตลาดค่อนข้างยาก
เพราะ ผลิตภัณฑ์ต้องมีความโดดเด่น ที่ต้องแข่งขันด้านความคิดสร้างสรรค์ (4) งบประมาณไม่
เพียงพอต่อการจัดซื้อวัสดุเพื่อนำมาฝึกฝน

4.7 การจัดงานเทศกาลและประเพณี

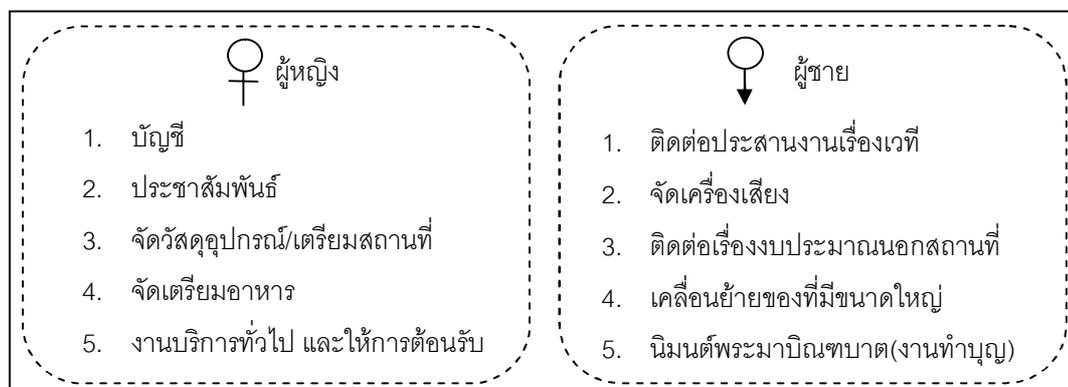
การจัดงานประเพณีและเทศกาล เป็นกิจกรรมที่แสดงถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ผลการสำรวจทั้ง 3 ชุมชนพบว่า มีงานประเพณีและเทศกาลที่คล้ายกัน เพราะผู้อยู่อาศัยในชุมชน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีสัญชาติไทย จึงมีงานเทศกาล และประเพณีในแบบไทย จัดปีละ 6 - 7 ครั้ง เช่น การทำบุญประจำปี งานปีใหม่ งานวันเด็ก วันพ่อ วันแม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น ข้อดีของการจัดงานเทศกาล และประเพณีช่วยกระชับความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เพราะเป็นการนัดรวมตัวของคนในชุมชนพบปะสังสรรค์กันทุกเพศทุกวัย และทำให้เยาวชนเรียนรู้ประเพณี และเทศกาลของไทย อันเป็นการสร้างความรู้จักกันระหว่างคนในชุมชนที่อาศัยอยู่มานาน และเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ เพื่อประโยชน์ในการสร้างทุนทางสังคมในเรื่องของการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันในชุมชน

4.7.1 บทบาทผู้หญิงและผู้ชายในการจัดงานเทศกาลและประเพณี

ผลการสำรวจทั้ง 3 ชุมชน พบว่า เมื่อจัดงาน ประธานชุมชนนัดประชุมคณะกรรมการ เพื่อมอบหมายงานให้แต่ละฝ่ายได้รับผิดชอบ เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์มีหน้าที่แจ้งข่าวสารให้กับผู้อยู่อาศัยในชุมชน ส่วนผู้หญิง และเยาวชนถูกมอบหมายให้ช่วยจัดงาน และปฏิบัติงานได้ดีมาตลอดด้วยความสมัครใจ และผู้ชายถูกมอบหมายให้ติดต่อออกสถานที่ และช่วยเรื่องการออกแรง โดยสามารถแบ่งโครงสร้างบทบาทระหว่างหญิง และชาย ดังนี้

ภาพที่ 4.19

บทบาทระหว่างหญิงและชายกับการจัดงานประเพณีและเทศกาล

ที่มา: ผลการสำรวจตัวอย่างกรณีศึกษา

ภาพที่ 4.19 พบว่า บทบาทระหว่างผู้หญิง และผู้ชายมีความแตกต่างในการจัดงาน ประเพณีและเทศกาล เพราะผู้หญิงมีความละเอียดอ่อน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน โดยบทบาทผู้หญิง เช่น (1) บัญชี จัดแจงเรื่องงบประมาณซื้อวัสดุ และเรียไ้เงินบริจาคเพื่อจัดงาน (2) ประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่แจ้งข่าวสาร (3) เตรียมสถานที่ ที่ได้รับความร่วมมือทั้งเยาวชน และผู้หญิง (4) จัดเตรียมอาหาร เรื่องที่ผู้หญิงถนัดทำมากกว่าผู้ชาย (5) งานบริการทั่วไป และให้การต้อนรับ ความอ่อนน้อมในการเจรจา ทำให้ผู้หญิงถนัดในเรื่องการต้อนรับ และให้บริการงานทั่วไป ในขณะที่บทบาทผู้ชายคือการติดต่อออกสถานที่ การนิมนต์พระมาบิณฑบาต (งานทำบุญ) และการเคลื่อนย้ายวัสดุอุปกรณ์ โดยผลการสำรวจของแต่ละชุมชนพบว่า

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ - การจัดงานเทศกาล และประเพณีกำหนดวันที่แน่นอน คนในชุมชนให้ความร่วมมือดี โดยเฉพาะแม่บ้านและเยาวชน ผู้ชายมีบทบาทเคลื่อนย้ายสิ่งของ จัดเวที และติดต่องานภายนอก ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่จัดงานในชุมชน เช่น เตรียมอาหาร จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ และเรียไ้เงินบริจาคจากคนในชุมชน (เกียรติศักดิ์ มีสมพร, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2552)

2) ชุมชนคลองลำนูน - การจัดงานเทศกาล และประเพณีมีการจัดที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับการนัดรวมตัวกันของกลุ่มผู้หญิงที่ต้องการให้ชุมชนมีการจัดงานขึ้น ส่วนงานที่ต้องจัดในทุกปีคือ วันปีใหม่ วันลอยกระทง วันเด็ก วันพ่อ และวันแม่ การร่วมมือในการจัดงานส่วนใหญ่มาจากเด็ก และเยาวชน (ปราณี ไบหอม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

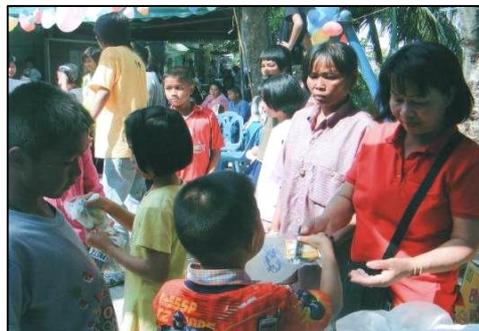
3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - การจัดงานเทศกาล และประเพณีเป็นกิจกรรมที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ประธานชุมชนนัดประชุมเพื่อแจ้งเรื่องการจัดงาน และมอบหมายให้ทุกฝ่ายจัดงาน แม่บ้านจัดเตรียมอาหาร จัดสถานที่ และงานบริการทั่วไป ผู้ชายมีหน้าที่ประสานงานนอกสถานที่ และยกอุปกรณ์ที่ต้องใช้แรง (พองนวล สัพพวิญญู, สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2552)

ภาพที่ 4.20

ตัวอย่างบทบาทผู้หญิงกับการจัดงานวันเด็กในชุมชนเพชรคลองจั่น

ภาพที่ 4.20 (ต่อ)

ที่มา: ฟองนวล สัพพวิญญู, 2552

ภาพที่ 4.20 พบว่า บทบาทของผู้หญิงในการจัดงานวันเด็กในชุมชนเพชรคลองจั่น โดยมีผู้หญิงทำหน้าที่เช่น จัดวัสดุอุปกรณ์ เป็นโฆษกจัดงาน อำนวยความสะดวก บริการทั่วไป และ จัดเตรียมอาหาร ซึ่งทุกคนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

4.7.2 ระดับความถี่ในการเข้าร่วมงานเทศกาลและประเพณีระหว่างผู้หญิง และผู้ชาย

ตารางที่ 4.5

ระดับความถี่ในการร่วมงานเทศกาลและประเพณีในตัวอย่างกรณีศึกษา

ชุมชน	ค่าเฉลี่ยความถี่ในการเข้าร่วมงานเทศกาล และประเพณี					
	ผู้หญิง			ผู้ชาย		
	ค่าเฉลี่ย	การแปลผล	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	การแปลผล	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
เจริญชัยนิมิตใหม่	4.29	มากที่สุด	0.751	3.50	มาก	1.225
คลองลำนูน	3.89	มาก	0.832	2.50	น้อย	0.577
เพชรคลองจั่น	4.19	มาก	1.059	3.33	ปานกลาง	1.366
รวม	4.15	มาก	0.902	3.19	ปานกลาง	1.167

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้หญิง $n = 68$ (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน) และกลุ่มตัวอย่างผู้ชาย $n = 16$ (5% ของผู้ชายจำนวนในชุมชน)

จากตารางที่ 4.5 แสดงถึงความถี่ในการร่วมงานเทศกาล และประเพณีระหว่างผู้หญิง และผู้ชาย โดยใช้เกณฑ์ในการวัดระดับแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

- 1) ช่วง 4.21 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด
- 2) ช่วง 3.41 – 4.20 หมายถึง มาก
- 3) ช่วง 2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง
- 4) ช่วง 1.81 – 2.60 หมายถึง น้อย
- 5) ช่วง 1.00 – 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

ตารางที่ 4.5 สะท้อนระดับความถี่ในการเข้าร่วมงานเทศกาล และประเพณีระหว่างผู้หญิง และผู้ชาย 3 ชุมชน ได้แก่ (1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ (2) ชุมชนคลองลำนุ่น (3) ชุมชนเพชรคลองจั่น ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของระดับความถี่ในการเข้าร่วมงานพบว่า ในภาพรวมผู้หญิงเข้าร่วมงานในระดับที่มากกว่าผู้ชาย โดยผู้หญิงมีค่าเฉลี่ยรวมในระดับ 4.15 (มาก) และผู้ชายมีค่าเฉลี่ยรวมในระดับ 3.19 (ปานกลาง) และผลการเปรียบเทียบการเข้าร่วมงานระหว่างผู้หญิง และผู้ชายของแต่ละชุมชนพบว่า ชุมชนคลองลำนุ่นมีค่าเฉลี่ยระหว่างการเข้าร่วมงานของผู้หญิง และผู้ชายในระดับที่แตกต่างกันมากที่สุด โดยผู้หญิงในชุมชนคลองลำนุ่นมีการเข้าร่วมงานที่ค่าเฉลี่ยระดับ 3.89 (มาก) และผู้ชายในชุมชนคลองลำนุ่นเข้าร่วมงานมีค่าเฉลี่ยในระดับ 2.50 (น้อย) จึงสรุปว่า ชุมชนคลองลำนุ่นมีความแตกต่างในการเข้าร่วมงานเทศกาล และประเพณีระหว่างผู้หญิง และผู้ชายในระดับค่าเฉลี่ยที่แตกต่างกันมากที่สุด เปรียบเทียบกับตัวอย่างกรณีศึกษาอีก 2 ชุมชน

ผลการเปรียบเทียบการเข้าร่วมงานแต่ละชุมชนพบว่า ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีผู้หญิงเข้าร่วมงานที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุด 4.29 (มากที่สุด) รองลงมาคือชุมชนเพชรคลองจั่นที่มีผู้หญิงเข้าร่วมงานที่ค่าเฉลี่ยที่ 4.19 (มาก) และชุมชนคลองลำนุ่นมีผู้หญิงเข้าร่วมงานน้อยที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 3.89 (มาก) จึงแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมงานเทศกาล และประเพณีมากกว่าผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงเกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน และเป็นหนทางในการสร้างทุนทางสังคม

4.8 การรักษาสีงแวดล้อม

การวิจัยนี้ได้จำกัดขอบเขตเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนคือ (1) การทำความสะอาด (2) การปลูกต้นไม้ และถางหญ้า (3) การพัฒนาคลอง โดยการรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นบทบาทใกล้ตัวผู้หญิง เพราะผู้หญิงมีบทบาททำความสะอาดบ้านเรือน ผลจากการสำรวจทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ผู้หญิงทุกคนให้ความสนใจกับการรักษาความสะอาดในบ้านเรือนของตนเองอย่าง

สมัครใจ ดังนั้นการดูแลความสะอาดในบริเวณชุมชนที่เป็นพื้นที่สาธารณะของคนในชุมชน ผู้หญิงมีบทบาทในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่นเดียวกับการทำความสะอาดในบ้านเรือนของตนเอง

4.8.1 บทบาทระหว่างผู้หญิง และผู้ชายในการรักษาสิ่งแวดล้อม

ผลการสำรวจทั้ง 3 ชุมชนพบว่า แม่บ้าน หรือผู้ที่ถูกมอบหมายหน้าที่จากผู้นำ มีหน้าที่เรื่องการทำความสะอาดบริเวณชุมชน แต่การทำความสะอาดนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ โดยไม่มีการจ้างแรงงานแต่อย่างใด ส่วนเรื่องการพัฒนาคลอง การปลูกต้นไม้ และถางหญ้าพบว่า เป็นหน้าที่ทั้งผู้หญิง และผู้ชายมีบทบาทในชุมชนที่ช่วยกันดูแล ซึ่งผู้หญิงมีหน้าที่เก็บกวาดขยะ และผู้ชายช่วยในเรื่องการขนย้ายสิ่งของต้อง ใช้การออกแรง ผลการสำรวจมีรายละเอียดดังนี้

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ – ประธานชุมชนมอบหมายให้ผู้หญิงที่มีจิตอาสา และสมัครใจช่วยกันรักษาความสะอาดในบริเวณหน้าบ้าน และชอย ปกติผู้หญิงมีบทบาทในการกวาดหน้าบ้านอยู่เป็นประจำ ในบางครั้งทางชุมชนได้มีการนัดรวมตัวทั้งหญิง และชายนัดเพื่อทำความสะอาดลานอเนกประสงค์ และสำนักงานสหกรณ์ ผู้หญิงกวาดขยะ และผู้ชายทิ้งขยะ สนามเด็กเล่น และพื้นที่ว่างรกร้างมีการนัดร่วมกันถางหญ้า และเก็บขยะในวันว่างทุกเดือน การลอกคลองบริเวณหน้าชุมชนพบว่า มีการทำความสะอาดตามโอกาสที่ว่าง อย่างไรก็ตาม จากสภาพปัญหาทั่วไปพบว่า คลองบริเวณหน้าชุมชนสกปรก เพราะมีการปล่อยน้ำเสียจากแหล่งอื่นทำให้เกิดกลิ่นเหม็น และไม่มีการดูแลความสะอาด สนามเด็กเล่นที่มีขยะทิ้งเกลื่อนกลาด (ภาพที่ 4.22)

ภาพที่ 4.21

ตัวอย่างในบริเวณชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ที่มีการดูแลความสะอาด

ชอยที่มีดูแลความสะอาดเป็นประจำ

การเก็บวัสดุก่อสร้างอย่างเป็นระเบียบ

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2552

ภาพที่ 4.22

ตัวอย่างในบริเวณชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ที่ขาดการดูแลความสะอาด

สภาพคลองที่ถูกปล่อยน้ำเสีย
ขาดการดูแลจึงส่งกลิ่นเหม็น

สนามเด็กเล่นที่มีขวดน้ำและขยะทิ้ง
เกลื่อนกลาดเพราะขาดคนดูแล

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2552

2) ชุมชนคลองลำนุ่น - การรักษาความสะอาดในซอย ศูนย์ประชุม และสนามเด็กเล่น ผู้หญิงมีบทบาทแจ้งข่าวสารให้คนในชุมชนมาช่วยกันทำความสะอาด ความร่วมมือที่ดีจากคนในชุมชน โดยเฉพาะแม่บ้าน และเยาวชน ในช่วงวันหยุด โดยแกนนำหญิงมีความคิดเห็นว่า "...แม่บ้านและเยาวชนมีบทบาทในการทำความสะอาดเป็นอย่างดี ผู้ชายเข้าร่วมเป็นครั้งคราว ส่วนการพัฒนาคลองจัดปีละ 3 ครั้ง เช่น วันพ่อ วันแม่ และวันคุณคลอง ผู้หญิงเตรียมอาหารมาเลี้ยง และผู้ชายออกไปลอกคลอง..." (จันทร์ กวีพิจิตร, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2551) อย่างไรก็ตาม ผลการสำรวจยังมีสภาพปัญหา เช่น (1) คลองสกปรกมากขึ้น และกลิ่นเน่าเหม็น (2) สนามเด็กเล่นที่ขาดการดูแล และการปลูกต้นไม้ให้ดูร่มรื่น (3) มีการวางถุงทรายบริเวณหน้าชุมชนที่ดูไร้ระเบียบ (ภาพที่ 4.25)

ภาพที่ 4.23

บทบาทผู้หญิงและเยาวชนที่ช่วยกันทำความสะอาดในชุมชนคลองลำนุ่น

ภาพที่ 4.23 (ต่อ)

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2551

ภาพที่ 4.24

ตัวอย่างบริเวณซอยและหลังชุมชนคลองลำนุ่นที่มีการดูแลรักษาความสะอาด

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2551

ภาพที่ 4.25

ตัวอย่างในบริเวณชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ที่ขาดการดูแลความสะอาด

สภาพคลองที่สกปรกมากขึ้น และส่งกลิ่นเหม็น

ภาพที่ 4.25 (ต่อ)

สนามเด็กเล่นที่ขาดการปลูกต้นไม้

การวางถุงทรายหน้าชุมชนที่ไม่เหมาะสม

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2551

3) ชุมชนเพชรคลองจั่น – ผู้หญิงมีบทบาทในการทำความสะอาดในชุมชน เช่น ห้องประชุม และลานอเนกประสงค์มีการดูแลความสะอาดอาทิตย์ละ 2 ครั้ง หรือช่วงที่มีการใช้สถานที่ และในส่วนของพัฒนาคลองพบว่า ชุมชนต้องทำความสะอาดทุกเดือน เพราะพันธสัญญา กับหน่วยงานเขตที่ต้องรักษาคคลอง ต้องทำรายงานเพื่อส่งผลงานต่อหน่วยงานท้องถิ่น นอกจากนี้ทางชุมชนมีการปลูกต้นไม้บริเวณหน้าบ้าน และการบำบัดน้ำเสียด้วยการบำบัดทางชีวภาพ ผลการสำรวจพบว่า ผู้หญิงมีบทบาทในการพัฒนาคลองมากกว่าผู้ชาย โดยประธานชุมชนนัดรวมตัวกับคนในชุมชนทำความสะอาดทุกเดือน (สำรวจเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2551) และทำความสะอาดลานกีฬา ประธานชุมชนได้มอบหมายให้สมาชิกร่วมกันทำโดยจัดเวรให้คนในชุมชนช่วยกันทำความสะอาด

ภาพที่ 4.26

ผู้หญิงกับการพัฒนาคลองในชุมชนเพชรคลองจั่น

ภาพที่ 4.26 (ต่อ)

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2551

ภาพที่ 4.26 พบว่า ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านจำนวนมาก มีบทบาทในการทำความสะอาดคลอง เช่น การเตรียมอุปกรณ์ในการลอกคลอง และการลอกคลอง มีผู้ชายเข้ามาช่วยเป็นครั้งคราว โดยทุกเดือนที่ชุมชนเพชรคลองจั่นต้องรักษาคลองให้สะอาด จากพันธสัญญากับทางหน่วยงานท้องถิ่น ที่ต้องรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และส่งผลงานไปให้ทางหน่วยงานตรวจสอบ

4.8.2 ความถี่ในการเข้าร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย

ตารางที่ 4.6

ระดับความถี่ในการเข้าร่วมรักษาสิ่งแวดล้อมของผู้หญิงเมื่อเทียบกับผู้ชายในตัวอย่างกรณีศึกษา

ชื่อชุมชน	เพศ	หญิง			ชาย		
	ความถี่ในการทำกิจกรรม	การทำ ความ สะอาด	การปลูก ต้นไม้	การพัฒนา คลอง	การทำ ความ สะอาด	การปลูก ต้นไม้	การพัฒนา คลอง
เจริญชัยนิมิตใหม่	ค่าเฉลี่ย	3.46	3.08	2.42	2.33	3.50	3.00
	การแปลผล	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อย	มาก	ปานกลาง
	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	1.351	1.060	0.504	0.516	0.548	0.894
คลองลำนุ่น	ค่าเฉลี่ย	3.44	2.67	2.67	1.50	3.75	3.50
	การแปลผล	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	น้อยที่สุด	มาก	มาก
	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	1.294	0.970	0.970	0.577	0.500	0.577

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ชื่อชุมชน	เพศ	หญิง			ชาย		
	ความถี่ในการทำกิจกรรม	การทำ ความ สะอาด	การปลูก ต้นไม้	การพัฒนา คลอง	การทำ ความ สะอาด	การปลูก ต้นไม้	การพัฒนา คลอง
เพชรคลองจั่น	ค่าเฉลี่ย	3.62	3.27	3.88	2.00	2.67	3.33
	การแปลผล	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง
	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	1.444	1.614	1.243	0.632	0.816	0.816
รวม	ค่าเฉลี่ย	3.51	3.04	3.04	2.00	3.25	3.25
	การแปลผล	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง
	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	1.355	1.286	1.165	.632	.775	.775

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้หญิง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน) และกลุ่มตัวอย่างผู้ชาย n = 16 (5% ของจำนวนผู้ชายในชุมชน)

ตารางที่ 4.6 แสดงระดับความถี่ในการเข้าร่วมรักษาสิ่งแวดล้อมระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย โดยใช้เกณฑ์ในการวัดระดับแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

- 1) ช่วง 4.21 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด
- 2) ช่วง 3.41 – 4.20 หมายถึง มาก
- 3) ช่วง 2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง
- 4) ช่วง 1.81 – 2.60 หมายถึง น้อย
- 5) ช่วง 1.00 – 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

จากประเภทกิจกรรมการรักษาสิ่งแวดล้อมถูกแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) การทำความสะอาด (2) การปลูกต้นไม้ (3) การพัฒนาคลอง และผลจากการเปรียบเทียบการเข้าร่วมรักษาสิ่งแวดล้อมระหว่างผู้หญิง และผู้ชายในตัวอย่างกรณีศึกษาพบว่า

- 1) การทำความสะอาด – ผู้หญิงมีระดับความถี่ในการเข้าร่วมทำความสะอาด 3.51 (มาก) มากกว่าผู้ชายที่มีระดับความถี่ในการเข้าร่วมทำความสะอาด 3.04 (ปานกลาง)
- 2) การปลูกต้นไม้ - ผู้ชายมีระดับความถี่ในการเข้าร่วมปลูกต้นไม้ 3.25 (ปานกลาง) มากกว่าผู้หญิงที่มีระดับความถี่ในการเข้าร่วมปลูกต้นไม้ 3.04 (ปานกลาง)

3) การพัฒนาคลอง - ผู้ชายมีระดับความถี่ในการเข้าร่วมพัฒนาคลอง 3.25 (ปานกลาง) มากกว่าผู้หญิงที่มีระดับความถี่ในการเข้าร่วมพัฒนาคลอง 3.04 (ปานกลาง)

ผลการสำรวจทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ผู้หญิงมีบทบาทในการทำความสะอาดชุมชนมากกว่าผู้ชายเพราะเป็นงานที่ผู้หญิงถนัด จากความเอาใจใส่ในการกวาดบ้านเรือน ทำให้ผู้หญิงคำนึงถึงการทำความสะอาดในบริเวณชุมชนเช่นกัน ในขณะที่ผู้ชายถนัดในเรื่องการปลูกต้นไม้ และถางหญ้าซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้แรงในการขนย้ายต้นไม้ ส่วนการพัฒนาคลองผู้ชายมีบทบาทในระดับที่ไม่ต่างกัน เพราะทั้งสองฝ่ายมีการช่วยเหลือกัน เช่น ผู้หญิงจัดเตรียมอาหาร และผู้ชายออกพื้นที่ไปพัฒนาคลอง

ผลการเปรียบเทียบการรักษาสิ่งแวดล้อมระหว่างผู้หญิง และผู้ชายของแต่ละชุมชนพบว่า ชุมชนกรณีศึกษาทั้ง 3 ชุมชนมีรูปแบบการรักษาสิ่งแวดล้อมที่คล้ายกัน ผู้หญิงแต่ละชุมชนมีบทบาทในการทำความสะอาดมากกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะผู้หญิงในชุมชนเพชรคลองจั่นมีการเข้าร่วมพัฒนาคลองมากกว่าผู้ชาย โดยผู้หญิงมีระดับความถี่ในการเข้าร่วมพัฒนาคลอง 3.88 (มาก) และผู้ชายมีระดับความถี่ 3.33 (ปานกลาง) เพราะพันธสัญญาที่ชุมชนเพชรคลองจั่นต้องพัฒนาคลองทุกเดือน และบางครั้งผู้ชายไม่มีเวลาเข้าไปร่วมเพราะต้องทำงานนอกบ้าน ดังนั้นจึงยกหน้าที่ให้กับแม่บ้านมีบทบาทในการพัฒนาคลอง และจึงเป็นสาเหตุให้มีบทบาทที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าผู้ชาย

4.9 การดูแลสุขภาพ

การดูแลสุขภาพให้แข็งแรง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้อาศัยสามารถลดความยากจนในแง่ของคุณภาพชีวิต (well being) เพราะการมีสุขภาพอนามัยที่ดีในด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ สติปัญญาดี และรับโภชนาการที่ดี ในผลการศึกษาของอมาตยา เซน (Amartaya Zen) เรื่องการมีสุขภาพดีทำให้คนมีความสุขที่แท้จริง มากกว่าการมีรายได้สูงแต่สุขภาพไม่ดี ดังนั้นการที่คนกระตือรือร้น และสนใจที่จะดูแลสุขภาพของตนเอง สมาชิกในครอบครัว และผู้อาศัยในชุมชนทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ผลการสำรวจตัวอย่างกรณีศึกษามีรายละเอียดในเรื่องการดูแลสุขภาพดังนี้

4.9.1 การเอาใจใส่ดูแลสุขภาพในตัวอย่างกรณีศึกษา

ผลการสำรวจทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพกับองค์กร สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ) ที่ส่งเสริมการดูแลสุขภาพให้มีประสิทธิภาพ และช่วยเหลือด้านสุขภาพในชุมชน และผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน มีจิตอาสา และเสียสละเข้ามาเป็น

อาสาสมัครไปฝึกอบรมหลักสูตรที่กระทรวงสาธารณสุข เพื่อเรียนรู้การปฐมพยาบาลผู้บาดเจ็บให้ผู้ป่วยในชุมชนก่อนจะนำส่งศูนย์บริการสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร ทางชุมชนยังสามารถเบิกยาสามัญประจำบ้านให้แก่ครัวเรือน และมีการตรวจสุขภาพให้กับผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย โดยในแต่ละชุมชนมีรายละเอียดดังนี้

1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ – มีการส่งอาสาสมัครในชุมชนเข้าไปฝึกอบรมกับศูนย์บริการสาธารณสุข และมีจำนวนอาสาสมัคร 3 คน (ผู้ชาย 2 คน ผู้หญิง 1 คน) อาสาสมัครมีบทบาทแจ้งข่าวสารด้านสาธารณสุข ป้องกันโรค และปฐมพยาบาล เมื่อมีผู้ป่วยหนักจะนำส่งเพื่อรับการรักษาที่ศูนย์สาธารณสุขที่ 17 กรุงเทพมหานคร ทางชุมชนมีศูนย์สุขภาพเพื่อเก็บยาอย่างเป็นทางการ ปัจจุบันอาสาสมัครมีเพียง 1 คน (ผู้ชาย) เพราะที่เหลือไม่มีเวลามาทำงานด้านสุขภาพให้ชุมชน ถึงแม้ว่าผู้หญิงไม่สามารถเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขได้ แต่ผู้หญิงได้มีบทบาทในการดูแลสุขภาพให้กับสมาชิกในครัวเรือน เช่น ด้านโภชนาการ และความสะอาดในบ้านเรือน นอกจากนี้ผู้หญิงมีบทบาทในการดูแลสุขภาพให้ชุมชน เช่น คอยช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาเพื่อนบ้าน เมื่อยามเจ็บป่วย และคอยถามข่าวคราวในบ้านที่มีคนเจ็บป่วย มีโรคประจำตัว หรือพิการเพื่อนำไปรักษาต่อไป (ดวงแข มีสมพร, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2551)

ภาพที่ 4.27

ศูนย์สุขภาพในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2551

ภาพที่ 4.27 ศูนย์สุขภาพตั้งใกล้กับสำนักงานสหกรณ์ออมทรัพย์ (หน้าชุมชน) ซึ่งเป็นที่เก็บยาสามัญประจำบ้าน และปฐมพยาบาลในกรณีผู้ป่วยไม่เจ็บสาหัส เมื่อคนในชุมชนป่วยหนักสามารถมาแจ้งกับทางศูนย์สุขภาพเพื่อส่งตัวไปรักษาที่ศูนย์บริการสาธารณสุข

2) ชุมชนคลองลำนุ่น - มีอาสาสมัครสาธารณสุข 1 คน (ผู้หญิง) ในรุ่นที่ 2 เข้าไปอบรมความรู้พื้นฐาน เช่น การปฐมพยาบาล ซึ่งอาสาสมัครให้ความร่วมมืออย่างดี และทางชุมชนทำเรื่องเบิกยาสามัญประจำบ้านที่ศูนย์บริการสาธารณสุขทุก ๆ เดือน และมีการตรวจสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ มีการเก็บยาสามัญประจำบ้านอยู่ในบริเวณศูนย์ประชุม จากผลการสำรวจด้านสุขภาพพบว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80) มีการดูแลเอาใจใส่ด้านสุขภาพทั้งของตัวเอง และสมาชิกในครัวเรือน เช่น การรับประทานอาหารครบ 5 หมู่ และการทำความสะอาดบ้านเรือนเพื่อป้องกันพาหะนำโรค ในส่วนของบทบาทผู้หญิงระดับชุมชน เช่น ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือเพื่อนบ้านในเรื่องการดูแลสุขภาพ เป็นต้น (ดวงแข มีสมพร, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2551)

ภาพที่ 4.28

การเก็บยาสามัญประจำบ้านในบริเวณศูนย์ประชุมในชุมชนคลองลำนุ่น

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2551

3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - ผู้หญิง และผู้ชายเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครตัวแทนละ 2 คน เข้าไปอบรมเรื่องการรักษาเบื้องต้น เช่น การจ่ายยา และการปฐมพยาบาล โดยมีการเก็บยาสามัญประจำบ้านในบริเวณห้องประชุมของชุมชน จากผลการสำรวจด้านการดูแลสุขภาพในระดับครัวเรือนพบว่า ผู้หญิงได้มีบทบาทในการดูแลด้านโภชนาการ และการทำความสะอาดบ้านเรือน ส่วนในระดับชุมชนพบว่า ผู้หญิงที่เป็นภรรยา หรือญาติสนิทเข้ามามีบทบาทแทนอาสาสมัครชายในชุมชน เช่น จ่ายยา และให้คำปรึกษาเรื่องการรักษาเบื้องต้นเมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงได้เข้ามามีบทบาทแทนผู้ชายในเวลาที่ผู้ชายต้องออกไปทำงานนอกบ้าน (พงษ์นวล สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2552)

ภาพที่ 4.29

ศูนย์สุขภาพในบริเวณห้องประชุมของชุมชนเพชรคลองจั่น

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2552

4.9.2 ระดับความเข้าใจใส่ดูแลสุขภาพของผู้หญิง

ผลการสำรวจทั้ง 3 ชุมชนที่แบ่งการดูแลสุขภาพออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) การดูแลสุขภาพในเรื่องทั่วไป (ระดับครอบครัว) เช่น การเข้าใจใส่ด้านโภชนาการ และการออกกำลังกาย และการดูแลสุขภาพในเรื่องทั่วไป (ระดับชุมชน) เช่น การพูดคุยกับเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพ และการช่วยเหลือเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพ (2) การดูแลสุขภาพในด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การเก็บขยะในถังให้มิดชิด และการป้องกันน้ำท่วมขัง (ป้องกันยูงลาย) จากตารางดังนี้

ตารางที่ 4.7

ระดับความเข้าใจใส่ดูแลสุขภาพของผู้หญิง

ชื่อชุมชน	การดูแลสุขภาพในเรื่องทั่วไป				การดูแลสุขภาพด้านสิ่งแวดล้อม		
	ในครอบครัว		ในชุมชน		ป้องกันน้ำท่วมขัง	เก็บขยะในถังให้มิดชิด	
	การดูแลด้านโภชนาการ	การออกกำลังกาย	พูดคุยกับเพื่อนบ้านเรื่องสุขภาพ	ช่วยเหลือเพื่อนบ้านเรื่องสุขภาพ			
เจริญชัยนิมิตใหม่	ค่าเฉลี่ย	3.67	2.38	3.92	3.96	3.75	4.88
	การแปลผล	มาก	น้อย	มาก	มาก	มาก	มากที่สุด
	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.816	.576	.974	.859	.676	.338

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ชื่อชุมชน		การดูแลสุขภาพในเรื่องทั่วไป				การดูแลสุขภาพด้าน	
		ในครอบครัว		ในชุมชน		สิ่งแวดล้อม	
		การดูแลด้าน โภชนาการ	การออกกำลังกาย	พูดคุยกับ เพื่อนบ้าน เรื่องสุขภาพ	ช่วยเหลือ เพื่อนบ้าน เรื่องสุขภาพ	ป้องกันน้ำ ท่วมขัง	เก็บขยะใน ถังให้มิดชิด
คลองลำนุ่น	ค่าเฉลี่ย	4.06	2.94	2.89	2.33	3.61	3.00
	การแปลผล	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง
	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	.639	1.626	.471	.594	.608	.907
เพชรคลองจั่น	ค่าเฉลี่ย	3.92	1.42	3.50	3.23	2.85	3.35
	การแปลผล	มาก	น้อยที่สุด	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	.688	.857	.812	.951	1.008	.689
รวม	ค่าเฉลี่ย	3.87	2.16	3.49	3.25	3.37	3.79
	การแปลผล	มาก	น้อย	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก
	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	.713	1.045	.889	1.042	.896	1.205

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้หญิง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ตารางที่ 4.7 แสดงระดับความเอาใจใส่ดูแลสุขภาพ โดยใช้เกณฑ์ในการวัดระดับแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

- 1) ช่วง 4.21 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด
- 2) ช่วง 3.41 – 4.20 หมายถึง มาก
- 3) ช่วง 2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง
- 4) ช่วง 1.81 – 2.60 หมายถึง น้อย
- 5) ช่วง 1.00 – 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

ตารางที่ 4.7 แบ่งการดูแลสุขภาพออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) การดูแลสุขภาพในเรื่องทั่วไป (ระดับครอบครัว) เช่น การเอาใจใส่ด้านโภชนาการ และการออกกำลังกาย และการดูแลสุขภาพในเรื่องทั่วไป (ระดับชุมชน) เช่น การพูดคุยกับเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพ และการช่วยเหลือ

เพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพ (2) การดูแลสุขภาพในด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การป้องกันน้ำท่วมขัง และการเก็บขยะในถังให้มิดชิดมีรายละเอียดดังนี้

1) การเอาใจใส่ดูแลสุขภาพในเรื่องทั่วไป (ระดับครอบครัว) - จากภาพรวมทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ผู้หญิงเอาใจใส่ดูแลด้านโภชนาการที่ค่าเฉลี่ย 3.87 (มาก) โดยเฉพาะชุมชนคลองลำนุ่นมีผู้หญิงเอาใจใส่ดูแลด้านโภชนาการมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 4.06 (มาก) จึงสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเอาใจใส่ด้านโภชนาการต่อสมาชิกในครัวเรือน เช่น การเตรียมอาหารที่มีสารอาหารครบ 5 หมู่ และความดูแลด้านความสะอาดในการปรุงอาหาร เป็นต้น อย่างไรก็ตามผลการสำรวจพบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีการออกกำลังกายที่ค่าเฉลี่ย 2.16 (น้อย) โดยเฉพาะผู้หญิงในชุมชนเพชรคลองจั่นมีการออกกำลังกายน้อยที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 1.24 (น้อยที่สุด) จึงสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนยังขาดการดูแลสุขภาพในเรื่องการออกกำลังกาย เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น (1) เวลาที่ไม่เอื้ออำนวยเพราะการทำงาน หรือทำงานประเภทอื่นจนเหนื่อยล้า (2) ขาดข้อมูลข่าวสารในด้านประโยชน์ของการออกกำลังกาย หรือขาดกิจกรรมด้านการออกกำลังกายที่เป็นผลดีต่อสุขภาพในชุมชน (ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงจากแบบสอบถาม, 14 ตุลาคม 2551)

2) การเอาใจใส่ดูแลสุขภาพในเรื่องทั่วไป (ระดับชุมชน) - จากภาพรวมทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ถึงแม้ว่าผู้หญิงไม่ได้เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขให้กับชุมชน แต่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการเอาใจใส่ดูแลสุขภาพ เช่น (1) การพูดคุยกับเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพทั้ง 3 ชุมชนที่ค่าเฉลี่ย 3.49 (มาก) โดยเฉพาะผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีการพูดคุยกับเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 3.92 (มาก) จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการเอาใจใส่ดูแลสุขภาพจากการพูดคุย หรือให้คำปรึกษาต่อเพื่อนบ้าน ซึ่งแต่ละชุมชนมีการพูดคุยกับเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพในระดับที่ใกล้เคียงกัน (2) การช่วยเหลือเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพทั้ง 3 ชุมชนที่ค่าเฉลี่ย 3.25 (ปานกลาง) โดยเฉพาะผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีบทบาทในการช่วยเหลือเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 3.96 (มาก) แต่ผู้หญิงในชุมชนคลองลำนุ่นมีบทบาทในการช่วยเหลือสุขภาพให้เพื่อนบ้านที่ค่าเฉลี่ย 2.33 (น้อย) จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพ โดยแต่ละชุมชนมีระดับการช่วยเหลือที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับโอกาส และความสามารถในการเข้าถึง (accessibility) ในด้านการช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย หรือผู้พิการในแต่ละบ้านเรือน โดยผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีโอกาส และมีความสามารถในการเข้าถึงการช่วยเหลือเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพได้มากกว่าชุมชนคลองลำนุ่น และชุมชนเพชรคลองจั่น จึงเป็นผลดีต่อผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ที่มีบทบาทสำคัญในการการช่วยเหลือเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพ เป็นผลดีในการสร้างทุนทางสังคม และลดความยากจนในแง่คุณภาพชีวิต

3) การเอาใจใส่ดูแลสภาพในด้านสิ่งแวดล้อม - ภาพรวมทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ผู้หญิงมีการเอาใจใส่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อม โดยการทิ้งขยะในถังอย่างมิดชิดที่ค่าเฉลี่ย 3.79 (มาก) และผู้หญิงมีการเอาใจใส่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อม โดยการป้องกันน้ำท่วมขังที่ค่าเฉลี่ย 3.37 (ปานกลาง) จากการเปรียบเทียบการเอาใจใส่ดูแลสภาพในด้านสิ่งแวดล้อมในแต่ละชุมชนพบว่า ผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีการการเอาใจใส่ดูแลในระดับมากที่สุด จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงมีบทบาทที่สำคัญในการเอาใจใส่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อม จึงทำให้ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่เป็นชุมชนที่สะอาด และน่าอยู่เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนคลองลำนูน และชุมชนเพชรคลองจั่น (ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงจากแบบสอบถาม, 11 ม.ค. 2552)

สรุปการเอาใจใส่ดูแลสภาพทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ผู้หญิงมีบทบาทในการดูแลเอาใจใส่ทั้งในครัวเรือน และชุมชน ยกเว้นการออกกำลังกายที่อยากในเกณฑ์น้อย ดังนั้นผู้หญิงควรเอาใจใส่ออกกำลังกายให้มากขึ้น และผู้หญิงมีการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมในเกณฑ์ปานกลาง ถึงมาก

ภาพที่ 4.30

ตัวอย่างพื้นที่รักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขอนามัยของตัวอย่างกรณีศึกษา

ชุมชนคลองลำนูน
การตั้งถังขยะอย่างเป็นระเบียบ

ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่
การตั้งขยะตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน

ชุมชนเพชรคลองจั่นมีป้ายเตือนในการดูแลความสะอาด

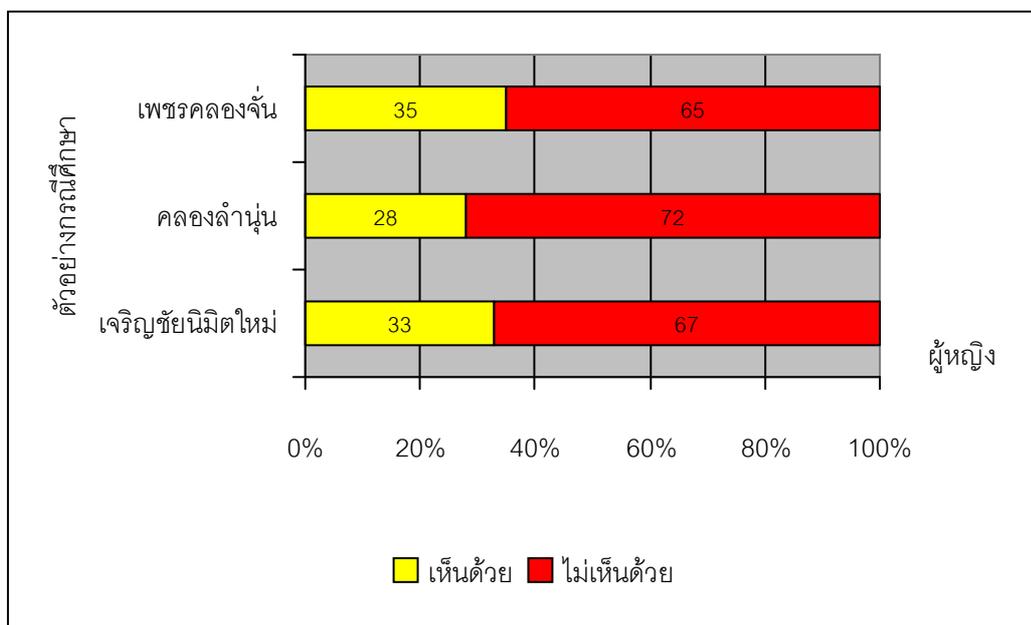
ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2552

4.9.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมด้านสุขภาพที่มีในตัวอย่างกรณีศึกษา

ผลการสำรวจทั้ง 3 ชุมชน พบว่า ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการเอาใจใส่ดูแลสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน และชุมชน (ผลจากตารางที่ 4.3) ยกเว้นการออกกำลังกาย เพราะสาเหตุเกิดจากผู้หญิงยังไม่ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมด้านสุขภาพที่ชุมชนได้จัดขึ้น เช่น ขาดกิจกรรมออกกำลังกาย โดยกิจกรรมที่ดูแลด้านสุขภาพที่มีในชุมชน เช่น การมีอาสาสมัครสาธารณสุขมาช่วยปฐมพยาบาล การแจกยาสามัญประจำบ้าน เป็นเพียงการดูแลสุขภาพที่ปลายเหตุ โดยชุมชนยังขาดการให้ข้อมูลข่าวสารให้ผู้หญิงได้หันมาดูแลสุขภาพมากขึ้น เช่น การแนะนำด้านโภชนาการ การเดินแอโรบิก การแข่งขันกีฬาให้เยาวชน การให้ผู้หญิงหันมาปลูกพืชปลอดสารพิษ และการให้ความรู้เรื่องแม่ตั้งครรภ์และเด็กอ่อน ดังนั้นชุมชนควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมดังกล่าวในชุมชน ซึ่งผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้หญิงในชุมชนรู้สึกไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชน และต้องการให้มีการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพเพิ่มมากขึ้นตามภาพที่ 4.31

ภาพที่ 4.31

ประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมสุขภาพในตัวอย่างกรณีศึกษา

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ภาพที่ 4.31 พบว่า ผู้หญิงในตัวอย่างกรณีศึกษาส่วนมากไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมสุขภาพในชุมชน เช่น การมีอาสาสมัครสาธารณสุข และการแจกยาสามัญประจำบ้าน ผู้หญิงต้องการจัดกิจกรรมที่ให้คนหันมาสนใจในด้านสุขภาพมากขึ้น เช่น การแนะนำในด้านโภชนาการ การจัดกิจกรรมออกกำลังกาย การรณรงค์ให้งดดื่มเหล้า และสูบบุหรี่ และการป้องกันการติดยาเสพติดในหมู่เยาวชน จากการเปรียบเทียบตัวอย่างกรณีศึกษาในแต่ละชุมชนพบว่า ชุมชนคลองลำนุ่นมีผู้หญิงไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 72 รองลงมาคือชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่คิดเป็นร้อยละ 67

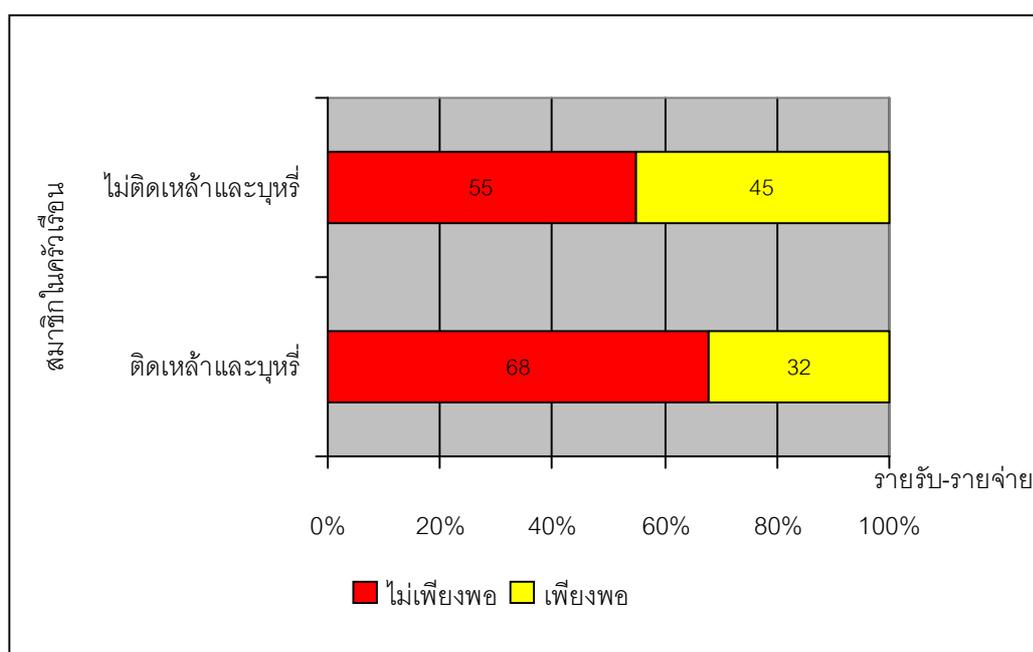
4.9.4 ปัญหาเรื่องสุขภาพในตัวอย่างกรณีศึกษา

ผลการสำรวจทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนยังมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ทำให้สุขภาพแย่ลง และเกิดความยากจนมากขึ้น เช่น เหล้า สูบบุหรี่ และยาเสพติด มีรายละเอียดดังนี้

1) เหล้า และสูบบุหรี่ - ในภาพรวมทั้ง 3 ชุมชนพบว่า สมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่ติดเหล้า และสูบบุหรี่ ถึงแม้ว่าผู้หญิงไม่ได้เป็นคนติดเอง แต่สมาชิกในครอบครัวที่เป็นสามี หรือลูกเป็นคนติด ที่ทำให้รายจ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น และทำให้เกิดความยากจนมากขึ้น

ภาพที่ 4.32

รายได้ที่ไม่เพียงพอกับการติดเหล้าและบุหรี่ในตัวอย่างกรณีศึกษา

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ภาพที่ 4.32 พบว่า นอกเหนือจากภาระหนี้สิน และขาดระเบียบวินัยทางการเงินที่เป็นสาเหตุทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายในครัวเรือนแล้ว ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ค่าใช้จ่ายไม่เพียงพอเพิ่มมากขึ้นคือ การติดเหล้า และบุหรี่ของสมาชิกในครัวเรือน ที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดความยากจน โดยผลการสำรวจตัวอย่างกรณีศึกษาถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) ผู้ติดเหล้าและบุหรี่ (2) ผู้ที่ไม่ติดเหล้า และบุหรี่ พบว่า ผู้ติดเหล้าและบุหรี่ยังมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายคิดเป็นร้อยละ 68 มากกว่าผู้ที่ไม่ติดเหล้า และบุหรี่ยังมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายคิดเป็นร้อยละ 55 ดังนั้นการที่มีสมาชิกในครัวเรือนที่ติดเหล้า และบุหรี่ยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้เพิ่มรายจ่ายในครัวเรือน อีกทั้งเป็นผลเสียต่อสุขภาพ และทำให้สุขภาพแย่ลง

2) ยาเสพติด - ในภาพรวมทั้ง 3 ชุมชนที่เป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ความหนาแน่นของประชากรในชุมชนส่วนมากเป็นผู้มีการศึกษาน้อย และรายได้น้อยอาศัยอยู่รวมกัน ดังนั้นการแพร่ระบาดของยาเสพติดจะเกิดขึ้นได้ง่ายโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน โดยผลการสำรวจพบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดยาเสพติดคือ การขาดความดูแลเอาใจใส่ของผู้ปกครอง เพราะในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย จำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเงินนำมาใช้จ่าย และผ่อนชำระหนี้ทำให้การมีเวลาให้ลูก ๆ จึงลดลง และจากสภาพแวดล้อมภายในชุมชนที่ค้าขายยาเสพติด เยาวชนจึงถูกชักจูงให้หันไปพึ่งยาเสพติด โดยผลการสัมภาษณ์ตัวอย่างกรณีศึกษา พบว่า

(1) รองประธานชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ รู้สึกเห็นด้วยที่ชุมชนมีปัญหาเรื่องยาเสพติด โดยกล่าวว่า "...ข้าพเจ้าคิดว่าปัญหายาเสพติดไม่สามารถแก้ไขให้หมดไปได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ ถึงแม้จะพยายามกำจัดให้หมดไป แต่ยังมีผู้ที่ลักลอบนำเข้ามาขายในชุมชน และชักจูงให้เด็กชายทั้งเสพและชาย และได้มีการจับกุม..." (เกียรติศักดิ์ มีสมพร, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2552)

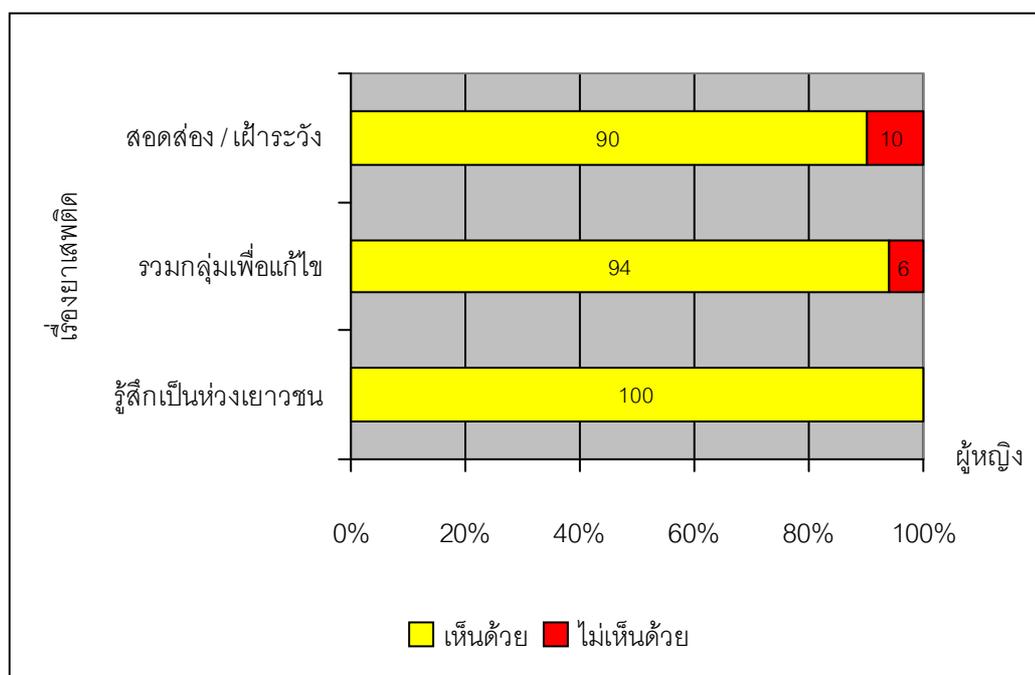
(2) เลขาธิการสหกรณ์ชุมชนคลองลำนูน รู้สึกว่าชุมชนยังมีปัญหาเรื่องยาเสพติด โดยกล่าวว่า "...ชุมชนนี้เคยนำเยาวชนที่ติดยาไปบำบัดแต่ปรากฏว่ายังกลับมาเสพกันมากขึ้น และมีผู้นำมาขายกันในชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งได้ติดต่อกับทางตำรวจเพื่อมาจับกุมหลายครั้ง แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร..." (ปราณี ไบหอม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

(3) อดีตประธานชุมชนเพชรคลองจั่นเห็นด้วยที่ชุมชนยังมีปัญหาเรื่องยาเสพติดอยู่ โดยกล่าวว่า "...ชุมชนมีกิจกรรมเพื่อป้องกันยาเสพติดให้เยาวชนมาโดยตลอด เช่น มีสภาเยาวชน แต่บางครั้งชุมชนก็ไม่สามารถกำจัดให้หมดไป เพราะเยาวชนติดจากโรงเรียน และลักลอบนำเข้ามาเสพในชุมชน สิ่งที่ได้ทำคือให้ผู้ปกครองดูแลลูกให้ดีมากขึ้น..." (สมชาย นิลสาคร, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2552)

ผลการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึง ปัญหาเรื่องยาเสพติดในตัวอย่างกรณีศึกษา เป็น ปัญหาที่ทำให้ผู้หญิงเป็นกังวลต่อเยาวชน ดังนั้นผู้ปกครอง โดยเฉพาะแม่เป็นบุคคลสำคัญที่ควรเอา ใจใส่ลูก และระมัดระวังให้เยาวชนห่างไกลจากยาเสพติด เช่น การสอดส่องดูแล การตักเตือนลูก ๆ และเมื่อพบเหตุการณ์ที่ไม่ดีให้แจ้งหัวหน้าชุมชนเพื่อการแก้ไขต่อไป โดยพบว่าผู้หญิงมีความเป็น ห่วงเรื่องเสพยาเสพติดในชุมชน ที่เป็นต้นเหตุให้เกิดการลักขโมย และการก่ออาชญากรรมขั้นรุนแรงใน ชุมชนต่อไป ดังภาพที่ 4.33

ภาพที่ 4.33

ความเป็นห่วงของผู้หญิงที่เกี่ยวข้องในเรื่องยาเสพติด

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ภาพที่ 4.33 พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนรู้สึกเป็นห่วงเยาวชนในเรื่องยาเสพติด และ ต้องการกำจัดปัญหายาเสพติดภายในชุมชนให้หมดไปเพราะเป็นห่วงลูก ผู้หญิงจึงมักรวมกลุ่ม พูดคุยถึงการแก้ปัญหาเรื่องยาเสพติดคิดเป็นร้อยละ 94 จึงแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงรู้สึกเป็นห่วงเรื่อง ยาเสพติดในชุมชน นอกจากนี้ผลการสำรวจพบว่า ผู้หญิงมีบทบาทในการแก้ไขยาเสพติดด้วยการ สอดส่องดูแล และคอยเฝ้าทั้งในบ้านเรือน และชุมชนมากขึ้นคิดเป็นร้อยละ 90 โดยเฉพาะกรณี

ของชุมชนเพชรคลองจั่น ที่มีการจัดตั้ง “สภาเยาวชน” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนในชุมชนได้มีงานอดิเรก การจัดกีฬาและกิจกรรมนันทนาการ เพื่อให้เยาวชนหันมาสนใจกิจกรรมด้านอื่น ๆ มากกว่ายาเสพติด และการจัดตั้งกิจกรรมดังกล่าวเกิดจากกลุ่มแม่บ้านที่รวมตัวปรึกษาถึงปัญหาเยาวชนเพื่อคอยตักเตือน และแก้ไขปัญหายาเสพติด

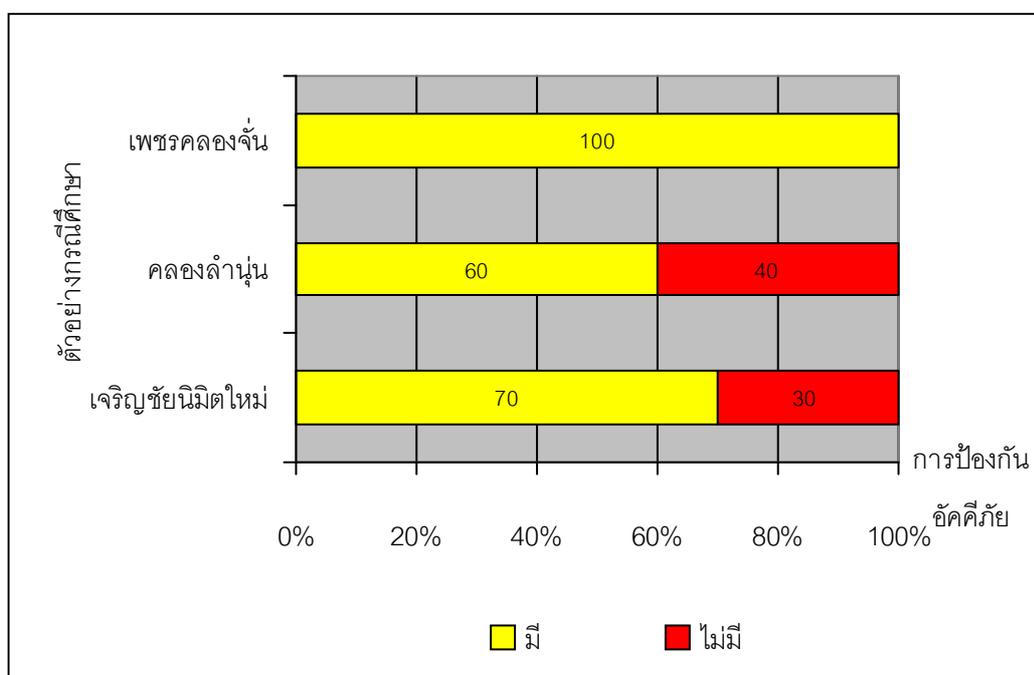
4.10 การป้องกันภัยพิบัติ

การวิจัยนี้ได้ศึกษาเฉพาะการป้องกันภัยพิบัติในด้านอัคคีภัย และอุทกภัย ถ้าชุมชนไม่มีการป้องกันภัยพิบัติในเรื่องดังกล่าวอย่างเหมาะสม ชุมชนอาจพบกับความยากจนอีกครั้ง โดยผลการสำรวจมีรายละเอียดตามภาพที่ 4.34 และ 4.36 ดังนี้

4.10.1 การป้องกันอัคคีภัย (ไฟไหม้)

ภาพที่ 4.34

การมีระบบป้องกันอัคคีภัย (ไฟไหม้) ในตัวอย่างกรณีศึกษา

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ผลการสำรวจเรื่องอัคคีภัย (ไฟไหม้) ทั้ง 3 ชุมชน พบว่า ผู้หญิงมีการป้องกันอัคคีภัยในบ้านเรือนมากกว่าในชุมชน เช่น โดยผู้หญิงมีบทบาทในการดูแลเครื่องใช้ไฟฟ้า ก๊าซหุงต้ม และการมีอุปกรณ์ตัดไฟเมื่อเกิดเหตุลัดวงจรในบ้านเรือน ในส่วนของการป้องกันอัคคีภัยในระดับชุมชน พบว่า ผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลองลำนูน ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการใช้อุปกรณ์ในการดับเพลิง เช่น ถังดับเพลิง และหัวจ่ายน้ำดับเพลิง ซึ่งการติดตั้งอุปกรณ์ที่ใช้ดับเพลิงในชุมชนเป็นบทบาทของผู้ชายที่มีความถนัดในด้านการติดตั้ง และการใช้อุปกรณ์มากกว่าผู้หญิง โดยในภาพที่ 4.34 พบว่า ผู้หญิงในเพชรคลองจั่นทุกคนได้รู้ว่ามีอุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัยในชุมชน และรองลงมาคือชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่คิดเป็นร้อยละ 70 โดยการป้องกันอัคคีภัยในแต่ละชุมชนมีรายละเอียดดังนี้

- 1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ - ผู้หญิงเริ่มให้การสนใจในเรื่องการป้องกันอัคคีภัยจากเหตุไฟไหม้จากชุมชนบริเวณใกล้เคียงที่เกิดขึ้น ที่รองประธานชุมชนมีแผนปรับปรุงระบบการป้องกันอัคคีภัย เช่น การมีแผนปรับปรุงหัวจ่ายน้ำดับเพลิง 3 จุด ในบริเวณชุมชนที่มีสภาพใช้การไม่ได้ และถังดับเพลิงที่มีอยู่ 1 ถัง (ไม่เพียงพอกับคนในชุมชน)
- 2) ชุมชนคลองลำนูน - ไม่มีการเตรียมพร้อมในเรื่องการป้องกันอัคคีภัย โดยชุมชนมีเครื่องดับเพลิงตั้งอยู่ในห้องประชุม และผู้หญิงในชุมชนยังไม่ตระหนักถึงการป้องกันเท่าที่ควร
- 3) ชุมชนเพชรคลองจั่น - มีการติดตั้งเครื่องดับเพลิงบริเวณหน้าบ้านทุก 5 หลังคาเรือน เพื่อเตรียมความพร้อม เพราะสภาพของชุมชนที่แออัด และวัสดุบ้านที่ทำจากไม้ และง่ายต่อการเกิดอัคคีภัยอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมทั้ง 3 ชุมชน พบว่า ผู้หญิงยังไม่มีบทบาทชัดเจนในเรื่องการป้องกันอัคคีภัยในด้านการมีส่วนร่วมต่อชุมชน มีเพียงการป้องกันเฉพาะในบ้านเรือนใน ส่วนเรื่องติดตั้งเครื่องดับเพลิง หรือวิธีการใช้หัวจ่ายน้ำดับเพลิง (fire hydrant) พบว่า ผู้หญิงยกหน้าที่นี้ให้ผู้ชายมีบทบาทเรื่องนี้ เพราะความรู้ และความถนัดของผู้ชายจะมีมากกว่าผู้หญิงและผู้หญิงยังขาดข้อมูลข่าวสารในเรื่องการป้องกันอัคคีภัย และวิธีการป้องกัน

ภาพที่ 4.35

ปัญหาการดูแลระบบป้องกันอัคคีภัยในชุมชนกรณีศึกษา

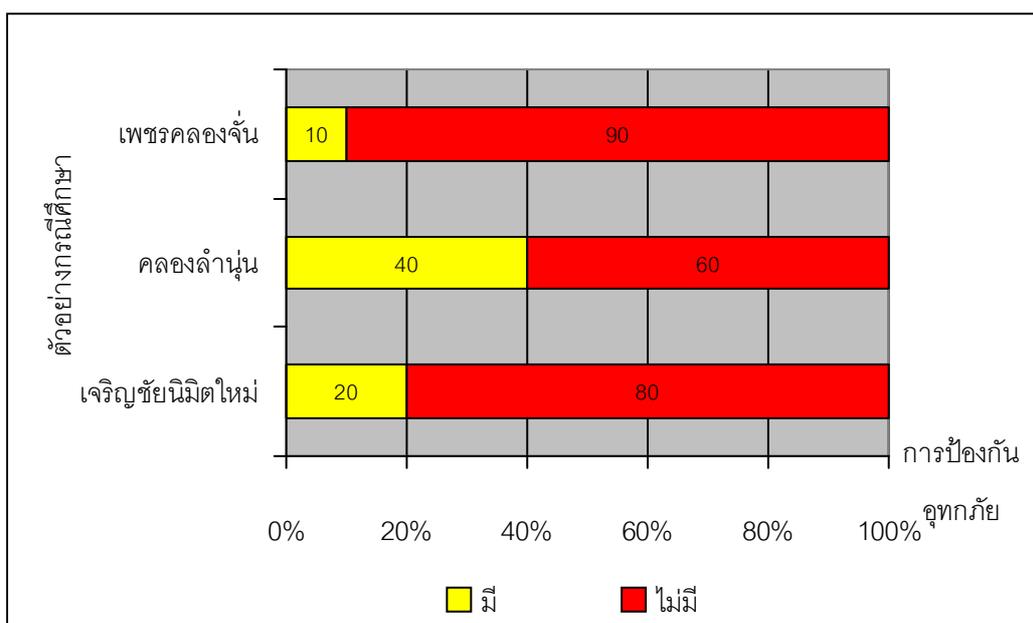

ที่มา: ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2552

4.10.2 การป้องกันอุทกภัย (น้ำท่วม)

ภาพที่ 4.36

การมีระบบป้องกันอุทกภัย (น้ำท่วม) ในตัวอย่างกรณีศึกษา

ที่มา: ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง n = 68 (20% ของจำนวนผู้หญิงในชุมชน)

ผลการสำรวจเรื่องอุทกภัย (น้ำท่วม) พบว่า ทั้ง 3 ชุมชนมีการวางระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น วางท่อระบายน้ำเพื่อป้องกันอุทกภัย จึงทำให้ชุมชนไม่เคยเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมอย่างรุนแรงหลังจากที่มีการพัฒนาโครงการ หรือมีน้ำท่วมขังในลักษณะที่สามารถระบายได้ ผลการสำรวจพบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนขาดข้อมูลข่าวสารในด้านวิธีป้องกันน้ำท่วม จากภาพที่ 4.36 สะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนให้คำตอบว่าไม่มีระบบป้องกันอุทกภัยมากที่สุด เพราะปัญหาอุทกภัยไม่เคยเกิดขึ้นอย่างร้ายแรงในชุมชน ผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ให้คำตอบว่าในชุมชนไม่มีระบบป้องกันอุทกภัยคิดเป็นร้อยละ 80 ชุมชนคลองลำนูนคิดเป็นร้อยละ 60 และชุมชนเพชรคลองจั่นคิดเป็นร้อยละ 90 ตามลำดับ แต่อันที่จริงแล้วจากการสัมภาษณ์ผู้นำชายในแต่ละชุมชนพบว่า ชุมชนได้มีการป้องกันในเรื่องอุทกภัยโดยการวางท่อระบายน้ำตั้งแต่ช่วงการก่อสร้างชุมชนใหม่ และมีเครื่องสูบน้ำในชุมชน แต่ผู้นำชายในตัวอย่างกรณีศึกษาข้างกล่าวการแจ้งข่าวสาร และให้ความรู้ถึงเรื่องการป้องกันอุทกภัย